

***PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY STRYSZÓW NA LATA 2016-2019***

ZALĄCZNIK NR 1
do Uchwały Nr XII/105/2015
Rady Gminy Stryszów
z dnia 29 grudnia 2015 roku

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY STRYSZÓW NA LATA 2016-2019

Stryszów 2015

SPIS TREŚCI:

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	19
4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie kraju.....	19
4.1.1. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.....	20
4.1.2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.....	23
4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.	26
4.1.4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.....	27
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	30
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020.....	30
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.....	35
4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017.....	38
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie powiatu.....	41
4.3.1. Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015-2020.....	41
4.3.2. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012-2016.....	42
4.3.3. Kraina Jeziora Mucharskiego. Strategia Rozwoju Turystyki.....	44
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.	46
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	46
5.1.1. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020.....	47
5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stryszów.....	49
5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego.....	52

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Stryków.....	53
6.1. Zarys historii obszaru gminy	53
6.2. Krajobraz kulturowy.....	55
6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	59
6.3.1. Rejestr zabytków.....	59
6.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.....	60
6.5. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy.....	61
6.6. Stanowiska archeologiczne.....	66
6.7. Dziedzictwo niematerialne.....	66
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	70
8. Założenia programowe.....	74
8.1. Priorytety programu opieki.....	74
8.2. Kierunki działań i zadania programu opieki.....	75
9. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.....	79
10. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.....	81
11. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.....	81
BIBLIOGRAFIA.....	98
ZAŁĄCZNIKI.....	101

1. Wstęp.

Dziedzictwo kulturowe wyznacza dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak i naszych czasów. Można do niego zaliczyć nie tylko dziedzictwo archeologiczne, architektoniczne i dziedzictwo sztuki, ale również wszelkie przejawy życia stanowiące o naszej kulturze.

Przedmiotem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest wskazanie dziedzictwa kulturowego funkcjonującego w granicach administracyjnych Gminy Stryszów. Nadrzędnym celem programu jest określenie kierunków zadań, jakie powinny zostać zrealizowane na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, a także poprawy ich zachowania dla współczesnego społeczeństwa i przyszłych pokoleń. Istotne jest również wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Gminy na potrzeby ekonomiczne, gdyż wpływa ono na rozwój ekonomiczny regionu w sposób zasadniczy i bardzo wymierny. Prawidłowe zarządzanie dziedzictwem kulturowym, decyduje nie tylko o atrakcyjności danego regionu, jego krajobrazu i przestrzeni, ale również o jego walorach ekonomicznych. W ten sposób ma szansę stać się motorem rozwoju turystyki, a poprzez nią, pobudzić lokalną przedsiębiorczość i poprawić standard życia mieszkańców.

W szeroko pojętym dziedzictwie kulturowym szczególną rolę odgrywa materialna spuścizna wieków, czyli wszelkie obiekty zabytkowe jako namacalne świadectwo przeszłości. Świadomość potrzeby ich ratowania i ochrony jest coraz bardziej powszechna wśród społeczeństwa. Troska o odpowiedni stan i atrakcyjny wygląd zabytków jest naszym obywatelskim obowiązkiem. Rewitalizacja i ochrona zabytków jest zasadniczym sposobem dbałości o dziedzictwo kulturowe, w tych działaniach ma pomóc gminny program opieki nad zabytkami.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stryszów na lata 2015-2019 uwzględnia fakt wielkości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe regionu. Ukierunkowany jest na skuteczną ochronę i opiekę nad zabytkami, a także wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Stryszów. Niniejszy program jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Nie stanowi aktu prawa miejscowego, natomiast jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie przedsięwzięć dotyczących: inicjowania, wspierania i koordynowania prac związanych z ochroną spuścizny kulturowej regionu oraz jej

upowszechniania i promowania. Stanowi podwalinę współpracy pomiędzy samorządem gminy, właścicielami zabytków oraz wojewódzkim konserwatorem zabytków.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami określa **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.). Artykuł 87 stanowi, że:

- wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami¹,
- gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków²,
- gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym³,
- z realizacji programu opieki nad zabytkami wójt sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które zostaje przedstawione radzie gminy⁴.

Art. 87, ust. 2 wyżej wymienionej Ustawy, wyznacza ponadto cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące⁵:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

¹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.), art. 87. ust. 1.

² Tamże, art. 87, ust. 3.

³ Tamże, art. 87, ust. 4.

⁴ Tamże, art. 87, ust. 5.

⁵ Tamże, art. 87, ust. 2.

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami zostaje opracowany na podstawie gminnej ewidencji zabytków, sporządzanej przez wójta i prowadzonej w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy⁶. Gminna ewidencja zabytków powinna uwzględniać⁷:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Program opieki nad zabytkami, sporządzony na poziomie gminy, powinien uwzględniać dodatkowo inne uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami, oraz być zgodny dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie: ogólnokrajowym, samorządowym (na szczeblu: wojewódzkim, powiatowym i gminnym) i europejskim.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• KONSTYTUCJI RP

Konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela jest: ochrona dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz przekazanie go kolejnym pokoleniom. Obowiązek ten wyartykułowany został w preambule Konstytucji RP⁸, dodatkowo dokument ten stanowi, iż:

- Rzeczypospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju⁹,
- Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju¹⁰,

⁶ Tamże, art. 22, ust. 4.

⁷ Tamże, art. 22, ust. 5.

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

⁹ Tamże, art. 5.

- zabytki i ich wartość jest dobrem wspólnym i każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowanie przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa¹¹.

- **USTAWACH**

➤ **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.)

Ustawa ta stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania.

Zgodnie z art. 3, wyżej wymienionej ustawy, przez zabytek rozumie się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawa wyodrębnia 3 rodzaje zabytków¹²:

- 1) **zabytki nieruchome**, czyli innymi słowami zabytkowe nieruchomości, części nieruchomości lub zespoły nieruchomości, spełniające definicję zabytku,
- 2) **zabytek ruchomy**, rzeczy ruchome, przedmioty, części przedmiotów lub zespoły rzeczy ruchomych spełniające definicje zabytków,
- 3) **zabytek archeologiczny**, zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym tworem.

Ponadto, ustawa w art. 3 definiuje następujące pojęcia:

- **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub otwarcie jego części i dokumentowanie tych działań,
- **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w jego otoczeniu,

¹⁰ Tamże, art. 6, ust. 1.

¹¹ Tamże, art. 86.

¹² Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r., op. cit., art. 3.

- **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów, zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, jeśli istnieje taka potrzeba, również prac restauratorskich,
- **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic i sieci dróg,
- **historyczny zespół budowlany** – to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- **krajobraz kulturowy** – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- **otoczenie** – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpis tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych tego zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym działaniem czynników zewnętrznych¹³.

W ustawie wyróżnione zostały 2 podstawowe pojęcia: ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Zgodnie z artykułem 4 **ochrona zabytków** stanowi zadanie organów administracji publicznej i polega (w szczególności) na podejmowaniu przez nich działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczeniu zabytków,

¹³ Tamże, art. 3.

- uwzględnienie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska¹⁴.

Opieka nad zabytkami pozostaje obowiązkiem właściciela lub posiadacza zabytku i polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury¹⁵.

Zgodnie z regulacją ustawową ochronie i opiece podlegają, bez względu na ich stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami architektury obronnej,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁶,

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te zbiory,
- numizmami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

¹⁴ Tamże, art. 4.

¹⁵ Tamże, art. 5.

¹⁶ Tamże, art. 6, ust. 1.

- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi,
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzielami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji¹⁷,

3) zabytki architektoniczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej¹⁸.

Ochronie mogą podlegać dodatkowo nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej¹⁹.

Zgodnie z art. 7, w Polsce wyróżnia się cztery formy ochrony zabytków²⁰:

1) wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru zabytków nieruchomych wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru można wpisać także otoczenie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, jego nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną²¹. Podobnie zabytki ruchome mogą zostać wpisane do rejestru zabytków ruchomych, na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzje o wpisie zabytku ruchomego do rejestru, gdy istnieje uzasadniona obawa zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej²². Do rejestru nie wpisuje się

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże, art. 6, ust. 2.

²⁰ Tamże, art. 7.

²¹ Tamże, art. 8, 9, ust. 1-2.

²² Tamże, art. 10.

zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego²³.

2) pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice²⁴. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może złożyć taki wniosek po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków²⁵.

3) park kulturowy

Rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej²⁶. Uchwała określa: nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony oraz zakazy i ograniczenia²⁷. Wójt w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, tworzy plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy²⁸.

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Kolejną formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych są ustalenia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, którego projekt uzgadniany jest z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu²⁹. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę³⁰:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się ponadto, w zależności od potrzeb, sfery ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują

²³ Tamże, art. 11.

²⁴ Tamże, art. 15, ust. 1,

²⁵ Tamże, art. 15, ust. 2.

²⁶ Tamże, art. 16, ust. 1.

²⁷ Tamże, art. 16, ust. 2.

²⁸ Tamże, art. 16, ust. 3.

²⁹ Tamże, art. 20.

³⁰ Tamże, art. 19, ust. 1.

określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków³¹. Ochronę i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji: koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego³². W koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategiach, analizach, planach i studiach w szczególności³³:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, gwarantuje zapewnienie im ochrony przy realizacji inwestycji oraz zapewnia przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenia i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

➤ **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2015 r., poz. 1515)

Ustawa określa zadania własne gminy, do których należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m. in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej. Zakres dotyczący szeroko pojętej ochrony zabytków, mieści w sobie zarówno zapisy ściśle mówiące o ochronie zabytków, jak również pozostałe, dotyczące ochrony środowiska, przyrody, turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, a także promocji gminy. Takie całościowe, wielostronne podejście pozwala skuteczniej chronić oraz lepiej wykorzystywać zasoby zabytkowe gminy, co pozytywnie wpływa na pozostałe dziedziny działalności³⁴.

➤ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.)

Ustawa ta mówi m. in. o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

³¹ Tamże, art. 19, ust. 3.

³² Tamże, art. 18, ust. 1.

³³ Tamże, art. 18, ust. 2.

³⁴ Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 1515), art. 7, ust 1.

W przypadku odstąpienia od przeprowadzania postępowania w sprawie ustalenia oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek ustalenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o wyjątkowych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego (wrażliwego na oddziaływanie) oraz istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystanie terenu³⁵.

➤ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2015r., poz.199 z późn. zm.)

Ustawa określa, co powinno być uwzględniane podczas opracowywania: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz ustaleń lokalizacji inwestycji celu publicznego. W interesującym nas obszarze, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej³⁶.

Ustawa precyzuje, iż w studium uwzględnić należy uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej³⁷.

Studium i plany zagospodarowania przestrzennego winny określać: obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, obszary ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej³⁸.

Ustawa nakłada na wójta obowiązek: zawiadamiania m. in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego, występowania o opinie i wnioski, a także opiniowania (studia) lub uzgadniania³⁹.

➤ **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm. zm.)

Ustawa normalizuje działalność obejmującą: projektowanie, budowę, utrzymanie i rozbiórkę obiektów budowlanych oraz określenie zasad działania organów administracji

³⁵ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm.)

³⁶ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015r., poz.199 z późn. zm.), art. 1, ust. 1.

³⁷ Tamże, art. 10, ust. 1.

³⁸ Tamże, art. 10, ust. 2.

³⁹ Tamże, art. 17.

publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, w szczególności m. in. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego⁴⁰.

Ustawa - prawo budowlane traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekty budowlane należy projektować i budować zapewniając ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską⁴¹. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez generalnego konserwatora zabytków)⁴². W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków⁴³. W przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od wojewódzkiego konserwatora zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków⁴⁴.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2015r., poz. 1774)

W rozumieniu ustawy celem publicznym w obszarze gospodarki nieruchomościami jest: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów prawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami⁴⁵. Ustawa określa postępowanie wobec nieruchomości objętej prawną ochroną konserwatorską. Zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana,

⁴⁰ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 z późn. zm.).

⁴¹ Tamże, art. 5, ust 1, pkt 7.

⁴² Tamże, art. 39, ust 1-2.

⁴³ Tamże, art. 39, ust 3.

⁴⁴ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651).

⁴⁵ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 1774), art. 6.

darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów)⁴⁶. W myśl art. 109 ust. 1 pkt. 4 w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu⁴⁷.

➤ **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury⁴⁸. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami⁴⁹. Mecenat nad działalnością kulturową sprawują również jednostki samorządu terytorialnego⁵⁰. Artykuł 2, niniejszej ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, są to: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury⁵¹.

Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statusowym⁵². Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym⁵³.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statusowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Szeroko pojęta opieka nad zabytkami, nie wiąże się jedynie z czynnościami wykonywanymi bezpośrednio przy zabytku, ale również z gromadzeniem wiedzy o zabytkach i jej udostępnianiu poprzez: organizację wystaw, edukację społeczną dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istniejących, odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultur, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

⁴⁶ Tamże, art. 13, ust. 4.

⁴⁷ Tamże, art. 109, ust. 1, pkt 4.

⁴⁸ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.), art. 1, ust.1.

⁴⁹ Tamże, art. 1, ust. 2.

⁵⁰ Tamże, art. 1, ust.4.

⁵¹ Tamże, art.. 2.

⁵² Tamże, art. 9, ust. 1.

⁵³ Tamże, art. 9, ust.2.

Ponadto, zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w odrębnych ustawach:

- **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987 z późn. zm.),**
- **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 z późn. zm.).**

- **AKTY WYKONAWCZE I ROZPORZĄDZENIA**

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259), ustawa mówi, że starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie⁵⁴
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1302),
- Rozporządzenie ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opieką nad zabytkiem” (Dz. U. z 2004 roku Nr 124, poz. 1304),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2014 r., poz. 399),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),

⁵⁴ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259), art. 12.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych (przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych), (Dz. U. z 2011 roku Nr 165, poz. 987),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz. 256).

• **POLITYKA EUROPEJSKA**

Polska jako członek Unii Europejskiej zobowiązana jest do przestrzegania norm prawodawstwa unijnego. Jednym z fundamentów Unii Europejskiej jest ochrona i wspieranie działań dotyczących wspólnego dziedzictwa oraz poszanowanie i popieranie różnorodności kulturowej. Reguła poszanowania i wspierania różnorodności kultur jest szczególnie ważna w obliczu różnorodności dorobku materialnego i niematerialnego narodów europejskich.

➤ Skonsolidowany **Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej**

Dokument ten, obok Traktatu o Unii Europejskiej stanowi główny akt prawa pierwotnego Unii Europejskiej. W tytule **XIII Kultura** zapisano, iż Unia przyczynia się do rozkwitu kultur Państw Członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego⁵⁵. Działanie Unii dąży do zachęcenia do współpracy między Państwami Członkowskimi oraz, jeśli to niezbędne, do wspierania i uzupełniania ich działań w następujących dziedzinach: pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymianie kulturalnej, twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym⁵⁶. Unia i Państwa Członkowskie sprzyjają współpracy z państwami trzecimi

⁵⁵ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 326, z dnia 26.10.2012 r., http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0001.01.POL, data odczytu: 11.05.2015 r., tytuł XIII Kultura, art. 167, ust. 1.

⁵⁶ Tamże, art. 167, ust. 2.

oraz z organizacjami międzynarodowymi właściwymi w dziedzinie kultury, zwłaszcza z Radą Europy⁵⁷.

➤ Ratyfikowanie **Konwencji Rady Europy**

Ratyfikowane umowy międzynarodowe, w tym konwencje Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania dla całej społeczności europejskiej oraz determinują kierunki działań w ramach polityki krajowej. Do ratyfikowanych przez Polskę konwencji Rady Europy należą:

- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98),
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Dz. U. z 2012 r., poz. 210).

➤ Ratyfikowane **Konwencje UNESCO**

Ratyfikowane przez Polskę konwencje UNESCO determinują kierunki działań w ramach polskiej polityki ochrony i opieki nad zabytkami oraz dziedzictwem kulturowym (materialnym i niematerialnym). Są to:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. 1957 r. Nr 46, poz. 212),
- II protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 248),
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przewozowi, wywozowi i przenoszeniu dóbr kultury, sporządzona w Paryżu, dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. 1974 r. nr 20 poz. 106),
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1970 r. (Dz. U. 1976 nr 32 poz. 190),
- Konwencja UNESCO w sprawie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu, dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. 2011 nr 172 poz. 1018),
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

➤ **Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw. Karta Wenecka**⁵⁸

⁵⁷ Tamże, art. 167, ust. 3.

Została przyjęta w 1964 r. przez II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji i podpisana przez przedstawiciela Polski. Dokument ten określa 5 podstawowych zasad i pojęć dotyczących konserwacji, a mianowicie:

- 1) Artykuł 1 stanowi, iż pojęcie „zabytku” obejmuje zarówno odosobnione dzieło architektoniczne, jak również zespoły miejskie i wiejskie oraz miejsca, będące świadectwem poszczególnych cywilizacji, ewolucji o doniosłym znaczeniu, bądź wydarzenia historycznego. Dotyczy ono nie tylko wielkich dzieł, ale również skromnych obiektów, które z czasem nabrały znaczenia kulturalnego⁵⁹.
- 2) Konserwacja zabytków jest konieczna dla zachowania treści budowli, w jej trakcie nie powinno się zmieniać układu przestrzennego budynku ani jego wystroju. Należy chronić również otoczenie zabytku. Nie powinno się przenosić oraz usuwać żadnych elementów zabytku, chyba, że jest to konieczne dla jego ratowania⁶⁰.
- 3) Restauracja to zabieg, który powinien być podejmowany wyłącznie w razie konieczności. Nie należy przeprowadzać rekonstrukcji zabytków - powinno się uszanować oryginalną substancję konstrukcji oraz materiały. Wszystkie nowo dodane elementy zabytkowego obiektu powinny harmonijnie z nim współgrać, ale i odróżniać się od partii autentycznych, aby restauracja nie fałszowała dokumentu historii i sztuki. Tam, gdzie nie jest możliwe zastosowanie technologii tradycyjnych, dopuszcza się stosowanie sprawdzonych technologii nowoczesnych. Fragmenty budowli pochodzące z różnych etapów jej powstawania powinny zostać ochronione. Proces rekonstrukcji musi zostać poprzedzony i iść w parze z badaniami archeologicznymi i historycznymi zabytku⁶¹.
- 4) Wykopaliska
- 5) W trakcie prac konserwatorskich, restauratorskich i wykopaliskowych należy wykonywać dokładną dokumentację, która powinna zostać złożona w archiwum instytucji publicznych i poddana publikacji⁶².

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie kraju.

⁵⁸ Postanowienie i uchwały II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków z Wenecji w 1964 r., <http://www.nid.pl/upload/iblock/15f/15f3d8201c79013f37d81be7c64697f5.pdf>, data odczytu: 11.05.2015 r.

⁵⁹ Tamże, art. 1.

⁶⁰ Tamże, art. 4-8.

⁶¹ Tamże, art. 9-13.

⁶² Tamże, 16.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stryszów powinien funkcjonować w powiązaniu z dokumentami programowymi opracowanymi na poziomie kraju. Należą do nich: Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 i Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.

4.1.1. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.

W ramach opracowania strategicznych dokumentów programowych rozwoju społeczno – gospodarczego państwa przyjęta została przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 roku **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013**. Rok później, w 2005 roku, uchwalone zostało przez Radę Ministrów **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020**, jako dokument stanowiący uzupełnienie i wydłużenie okresu ważności pierwszej Strategii. Uzupełnienie obejmowało następujące kwestie⁶³:

- aktualizacja diagnozy zawartej w NSRK na lata 2004-2013,
- rozszerzenie celów Strategii o cele zawarte w projekcie NPR na lata 2007-2013,
- opracowanie systemu realizacji Strategii,
- opracowanie systemu wdrażania i monitorowania strategii.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 to dokument rządowy tworzący ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, przede wszystkim zaś dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Misją strategii jest: *zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów*.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 zakłada, że działania podejmowane w ramach Strategii powinny prowadzić do następujących efektów⁶⁴:

- zmniejszenia dysproporcji w dostępie do kultury i stanu zabytków,
- zwiększenia udziału kultury w PKB,

⁶³ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>, data odczytu: 14.05.2015 r., str. 6.

⁶⁴ Tamże, str. 102.

- zwiększenia liczby małych i średnich przedsiębiorstw oraz liczby zatrudnionych w przemysłach kultury,
- radykalnej poprawy podstawowej infrastruktury kultury i stanu zabytków,
- stworzenia markowych produktów turystyki kulturowej,
- wykształcenia więzi pomiędzy kulturą, edukacją i nauką w kształtowaniu kapitału społecznego.

Celem strategicznym/nadrzędnym Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 jest: *zrównoważenie rozwoju kultury w regionie*⁶⁵. Wśród celów uzupełniających/częstkowych wyróżniamy⁶⁶:

- 1) wzrost efektywności zarządzania strefą kultury,
- 2) zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury,
- 3) wzrost udziału kultury w PKB,
- 4) zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- 5) modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury,
- 6) wzrost uczestnictwa w kulturze,
- 7) rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w szkolnych programach,
- 8) efektywną promocję twórczości,
- 9) promocję polskiej kultury za granicą,
- 10) ochronę własności intelektualnej i walka z piractwem,
- 11) wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej w systemie upowszechniania kultury,
- 12) rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, dresing, wydawnictwa, fonografia).

Cele częściowe realizowane są w ramach obszarów priorytetowych, którym odpowiadają Programy Operacyjne⁶⁷:

1. Promocja twórczości.
2. Dziedzictwo kulturowe.
3. Promocja czytelnictwa.
4. Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury.
5. Obserwatorium kultury.

⁶⁵ Tamże, str. 74.

⁶⁶ Tamże, str. 74-75.

⁶⁷ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>, data odczytu: 14.05.2015 r., załącznik: Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, „PROGRAMY OPERACYJNE”.

6. Promocja kultury polskiej za granicą.
7. Rozwój infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz wzrost efektywności zarządzania kulturą.
8. Promesa Ministra Kultury.
9. Media z kulturą.
10. Rozwój inicjatyw lokalnych.
11. Znaki Czasu.

Programy operacyjne obejmują okres 2005-2020, a alokacja finansowa jest ogłaszana przez Ministra Kultury na dany rok budżetowy. Programy są podstawą ubiegania się o środki Ministra Kultury na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Realizacja projektów mieszczących się w programach operacyjnych odbywa się wg zasad równego traktowania i niedyskryminacji.

➤ **PROGRAM OPERACYJNY „DZIEDZICTWO KULTUROWE”**

Problematyka ochrony i opieki nad zabytkami została zawarta w programie operacyjnym „Dziedzictwo kulturowe”, który ma charakter horyzontalny. Instytucjami odpowiedzialnymi za jego realizację są: Departament Ochrony Zabytków oraz Departament Dziedzictwa Narodowego.

Celem programu jest: *intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych*. Program dotyczy również placówek emigracyjnych oraz zabytków polskich i z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju⁶⁸. Wśród celów częściowych wyróżniamy⁶⁹:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystyki,

⁶⁸ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>, data odczytu: 14.05.2015 r., załącznik: Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, „PROGRAMY OPERACYJNE”, w: Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Programy Operacyjne „Dziedzictwo kulturowe”, str.1.

⁶⁹ Tamże.

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed: skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek kryzysowy i konfliktu zbrojnego.

Realizacja założeń programu odbywa się w ramach dwóch komplementarnych priorytetów⁷⁰:

1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych.
2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych.

Nadrzędnym celem priorytetu nr 1 „**rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych**” jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, dodatkowo zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę⁷¹.

Priorytet nr 2 „**rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych**” koncentruje się na zadaniach związanych z zakupem dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupem starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych⁷².

4.1.2. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju jest: **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030**⁷³ przyjęta uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.

Dokument ten przedstawia wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie 20 lat, określa cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służące jej

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>, data odczytu: 14.05.2015 r., str. 81.

⁷² Tamże.

⁷³ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, w: <http://www.mir.gov.pl/rozwoj/regionalny/polityka/przestrzenna/kpzk/aktualnosci/documents/kpzk2030.pdf>, data odczytu: 14.05.2015 r..

urzeczywistnieniu, ponadto wskazuje zasady oraz mechanizmy koordynacji i wdrażania publicznych polityk rozwojowych. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególną uwagę zwrócono na budowanie i utrzymanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystać szanse rozwojowe.

Wśród uwarunkowań polityki przestrzennej zagospodarowania kraju uwzględniono uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Określone zostało, iż dziedzictwo kulturowe - tak materialne, jak i odnoszące się do sfery wartości niematerialnych - jest częścią współczesnej przestrzeni. Obejmuje nie tylko pojedyncze obiekty kubaturowe lub ich zespoły, ale także – całość jednostki przestrzennej – obiekt wraz z otaczającą go przestrzenią. Odziedziczone obiekty muszą pełnić funkcje użytkowe nadane współcześnie, zgodnie z ich potencjałem i wymogami ochrony. W przeciwnym wypadku niszczone, gniją, tracą wartość, nieodwracalnie zubożają potencjał rozwojowy i obraz dziedzictwa narodowego. W perspektywie najbliższych lat rola dziedzictwa kulturowego w procesie rozwoju przestrzennego kraju będzie rosła - wzrost zamożności społeczeństwa oraz przekształcenia o charakterze kulturowym spowodują wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej oraz rangę kultury i turystyki⁷⁴.

W dokumencie Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania kraju 2030 uwzględnione zostały powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

- rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji,
- zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów: naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska⁷⁵,

⁷⁴ Tamże, str. 28-29.

⁷⁵ Tamże, str. 122

- zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej) w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych⁷⁶,

- rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury, a także rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych,

- wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy,

- ochrona i wykorzystanie dla celów rozwojowych potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego, będącego szansą rozwoju obszarów wiejskich, w tym rozwoju dodatkowych źródeł dochodu poza rolnictwem⁷⁷,

- osiągnięcie specjalizacji dzięki wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, zasobów przyrodniczych i krajobrazowych - szansą dla rozwoju wielu obszarów wiejskich⁷⁸,

- dbałość o zabytki i dziedzictwo kulturowe oraz kultywowane tradycje lokalnych sprzyja rozwojowi turystyki i wspomaga proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej,

- poprawa stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochrona dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawa transportu publicznego, itp. powinny zapewnić kompleksowe lokalne programy rewitalizacji,

- zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego,

- prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów, powstawanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych⁷⁹,

- zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych,

⁷⁶ Tamże.

⁷⁷ Tamże, str. 91.

⁷⁸ Tamże, str. 94.

⁷⁹ Tamże, str. 127.

- edukacja obywateli w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń powinna jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlegać zasadą zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, przyjęto Uchwałą Rady Ministrów Nr 61 z dnia 26 marca 2013 roku. Mówi ona m. in., iż: dziedzictwo kulturowe stanowi nie tylko przedmiot ochrony, ale jest także zasobem, który powinien zostać wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju. Obejmuje on materialne dobra kultury oraz wartości artystyczne i poznawcze utrwalające naszą pamięć narodową, a także tworzące naszą tożsamość⁸⁰.

Wśród przyjętych celów określonych w tym dokumencie, na szczególną uwagę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zasługują:

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji⁸¹.

Priorytet 1.2. Wspieranie edukacji innej niż formalna ukierunkowanej na kooperację, kreatywność i komunikację społeczną⁸².

KIERUNKI DZIAŁAŃ⁸³:
1.2.3. Rozwój instytucji kulturowych w uczeniu się innym niż formalne oraz upowszechnianie różnych form uczestnictwa w kulturze.
1.2.4. Rozwój kompetencji społecznych liderów i animatorów.

CEL SZCZEGÓŁOWY 4: Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego⁸⁴.

Priorytet 4.1. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej⁸⁵.

KIERUNKI DZIAŁAŃ⁸⁶:
4.1.1. Tworzenie warunków wzmocniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.
4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego.
4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kulturowych.

⁸⁰ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, Warszawa 2013 r., w:
http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf, data odczytu:
17.05.2015 r., str. 20.

⁸¹ Tamże, str. 39.

⁸² Tamże, str. 43.

⁸³ Tamże

⁸⁴ Tamże, str. 60.

⁸⁵ Tamże, str. 61.

⁸⁶ Tamże.

4.1.4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury, zgodnie z zapisem Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami. Program określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Celem programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Wykładnia porządkująca sferę ochrony zabytków, na podstawie, której powstał Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami to „**Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**”. Dokument ten opracowany został przez zespół Rady Ochrony Zabytków, przy Ministrze Kultury, pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby. Przedstawia on siedem podstawowych zasad konserwatorskich, są nimi⁸⁷:

- zasady *primum non nocere* (z łac. – po pierwsze nie szkodzić),
- zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywanie się od działań niekoniecznych),
- zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasady odwracalności metod i materiałów,
- zasady wykonania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i najwyższym poziomem.

Powyżej wymienione zasady, powinny być przestrzegane przez: konserwatorów, pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów-architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych⁸⁸.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określone zostały następujące założenia w zakresie:

- **uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami** - określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych, archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników

⁸⁷ Tezy do Krajowego Programu Ochrony i Opieki nad Zabytkami, w: <http://www.kobidz.home.pl/pliki/tezy.pdf>, data odczytu: 15.05.2015 r., str. 3.

⁸⁸ Tamże.

historii i obiektów pisanych na Listę Światowego Dziedzictwa. Dodatkowo ocena stanu opieki nad zabytkami, stanu służb konserwatorskich oraz uregulowań prawnych⁸⁹,

- **działania o charakterze systemowym** – powiązanie ochrony z polityką ekologiczną, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz wypracowanie strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzenie jej do polityk sektorowych, a także ochroną przyrody⁹⁰,

- **system finansowania** – stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej⁹¹,

- **dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania** - co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych⁹²,

- **kształcenie i edukacja** - kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczna, edukacja właścicieli i użytkowników⁹³,

- **współpraca międzynarodowa** – współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej⁹⁴.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 przyjęty został przez Radę Ministrów, dnia 24 czerwca 2014 roku, Uchwałą nr 125/2014.

Celem głównym Krajowego Programu jest: *wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrona zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków*⁹⁵. Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe⁹⁶:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.
2. Wzmocnienie synergii działań organów ochrony zabytków.
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Cele szczegółowe realizowane będą w ramach następujących kierunków działań⁹⁷:

⁸⁹ Tamże, str. 4-6.

⁹⁰ Tamże, str. 6-7.

⁹¹ Tamże, str. 7-8.

⁹² Tamże, str. 8-9.

⁹³ Tamże, 9-10.

⁹⁴ Tamże, str. 11.

⁹⁵ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017, załącznik do Uchwały Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 roku, w:
http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20140818Krajowy_Program_Ochrony_Zabytkow_i_Opieki_na_d_Zaby.pdf, data odczytu: 18.05.2015 r., str. 48.

⁹⁶ Tamże, str. 49.

⁹⁷ Tamże, str. 52.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:
1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych. 2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego. 3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych. 4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego. 5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych. 6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. 7. Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2: Wzmocnienie synergii działań organów ochrony zabytków.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:
1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach. 2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznością żyjącą w otoczeniu zabytków objętych ochroną. 3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków. 4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:
1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa. 2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych. 3. Promocja zasobów dziedzictwa za pośrednictwem Internetu. 4. Zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa i ułatwienia jego odbioru społecznego.

W ramach Krajowego Programu zdefiniowane zostały także zagadnienia horyzontalne, rozumiane jako tematy przewodnie, których problemy zostały poruszone, w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Wskazują one priorytety w obszarze ochrony zabytków przyjęte do realizacji do 2017 r.⁹⁸:

⁹⁸ Tamże, str. 50-51.

1. uporządkowanie sfery ochrony zabytków nieruchomych – uporządkowanie rejestru, a także podniesienie jakości służb w zakresie realizacji pozostałych zadań w odniesieniu do zabytków nieruchomych,
2. dostosowanie prawa i praktyk ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych,
3. wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich,
4. zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego - poprawa przepływu informacji pomiędzy organami ochrony zabytków, a społecznością żyjącą w ich otoczeniu,
5. zwiększenie zaangażowania samorządów (w szczególności na poziomie gmin) w ochronę zabytków i opiekę nad nimi, a także pobudzenie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków,
6. działania administracyjne zmierzające do zwiększenia dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.

W czasie tworzenia Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stryszów na lata 2016-2019 dokumentami obowiązującymi na poziomie województwa, podejmującymi tematykę ochrony i opieki nad zabytkami są: Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego i Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020.

Najważniejszym dokumentem, utworzonym na szczeblu regionalnym, określającym zasady polityki rozwoju jest: **Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020**. Struktura Strategii obejmuje 7 głównych obszarów polityki rozwoju województwa oraz kierunki i sposoby działania w tychże obszarach. Dla każdego z obszarów interwencji sformułowany został cel strategiczny, stanowiący opis pożądanego kierunku

zmian w perspektywie do 2020 roku. Każdy z celów strategicznych w ramach obszarów realizowany jest poprzez wyodrębnione kierunki polityki rozwoju, składające się ze zbioru zadań priorytetowych.

Strategia Województwa Małopolskiego koncentruje działania prowadzące do osiągnięcia wizji „Małopolska 2020 – nieograniczone możliwości”, która brzmi: *„chcemy, aby Małopolska była atrakcyjnym miejscem życia, pracy i spędzania czasu wolnego, europejskim regionem wiedzy i aktywności, silnym wartości uniwersalnym, tożsamością i aspiracjami swoich mieszkańców, świadomie czerpiącym z dziedzictwa i przestrzeni regionalnej, tworząc szanse na rozwój ludzi i nowoczesnej gospodarki”*⁹⁹. Generalny kierunek postępowania w realizacji wizji regionu, w którą chcemy osiągnąć w perspektywie 2020 roku, określa główny cel Strategii. Stanowi on, iż: *efektywne wykorzystanie potencjałów regionalnej szansy dla rozwoju gospodarczego oraz wzrost spójności przestrzennej Małopolski w wymiarze regionalnym, krajowym i europejskim*¹⁰⁰. Do realizacji celu głównego służą polityki publiczne oparte na 7 zasadniczych obszarach aktywności samorządu województwa. Są nimi¹⁰¹:

1. Gospodarka wiedzy i aktywności.
2. Dziedzictwo i przemysł czasu wolnego.
3. Infrastruktura dla dostępności komunikacyjnej.
4. Krakowski obszar metropolitalny i inne subregiony.
5. Rozwój miast i terenów wiejskich.
6. Bezpieczeństwo ekologiczne, zdrowotne i społeczne.
7. Zarządzanie rozwojem województwa.

Kwestie dotyczące: programowania lokalnej polityki w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym rozwoju, zostały przedstawione w ramach **obszaru nr 2: Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego**. Strategia podkreśla, iż unikalny charakter zasobów kultury oraz bogactwo krajobrazu kulturowego i przyrodniczego wymaga zmiany sposobu myślenia o kulturze i dziedzictwie regionalnym – w kontekście strategii gospodarczego rozwoju regionu. Zasoby kulturowe powinny stanowić ważny czynnik rozwoju społeczno - gospodarczego, tworząc znaczną część regionalnego PKB oraz dodatkowe zatrudnienie. Dziedzictwo regionalne odnoszące się do: wyjątkowego

⁹⁹ Strategia Rozwoju województwa Małopolskiego na lata 2011-2020, załącznik do Uchwały Nr XII/183/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 roku, w: <http://www.malopolskie.pl/Pliki/2011/strategia.pdf>, data odczytu: 18.05.2015 r., str. 74.

¹⁰⁰ Tamże, str. 83.

¹⁰¹ Tamże, str. 86.

potencjału kultury, historii i tożsamości regionalnej, a także walorów przyrodniczych – należy traktować jako fundamentalny element regionalnej szansy, warunkujący rozwój działalności opartej na przemyśle czasu wolnego¹⁰².

➤ **OBSZAR NR 2 – DZIEDZICTWO I PRZEMYSŁY CZASU WOLNEGO**

W granicach tego obszaru został określony następujący cel strategiczny: *wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury*¹⁰³.

W ramach tego obszaru wyróżnione zostały 4 zasadnicze kierunki (cele) polityki rozwoju:

1) CEL 2.1. Ochrona małopolskiej przestrzeni kulturowej (działania w zakresie opieki nad regionalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym oraz ochrony i kształtowania krajobrazu)¹⁰⁴.

KIERUNKI DZIAŁAŃ¹⁰⁵:	
2.1.1.	Kształtowanie zrównoważonego krajobrazu kulturowego.
2.1.2.	Poprawa stanu i sposobu użytkowania zabytków oraz przeciwdziałanie procesów ich degradacji.
2.1.3.	Ochrona i kształtowanie zabudowy historycznych miast i miasteczek.
2.1.4.	Ochrona tradycyjnej zabudowy regionalnej i układów ruralistycznych.
2.1.5.	Powstrzymanie degradacji wartości krajobrazów kulturowych oraz dewastacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia.
2.1.6.	Kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych.
2.1.7.	Zachowanie i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego, w tym przywrócenie rzeczywistej wartości zniszczonym obiektom oraz ponowne określenie dla poszczególnych obiektów ich wartości zabytkowych, wskazanych do bezwzględного zachowania.
2.1.8.	Utrzymanie wielokulturowego bogactwa oraz tożsamości lokalnej i regionalnej szczególnie poprzez wspieranie folkloru, tradycji i sztuki ludowej.
2.1.9.	Funkcjonalne zarządzanie kulturą i dziedzictwem kulturowym, w tym rozwój partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego.
2.1.10.	Badanie i dokumentowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego.
2.1.11.	Poprawa funkcjonowania instytucji opieki nad zabytkami.
2.1.12.	Wdrożenie mechanizmów włączających wartości dziedzictwa w obieg gospodarczy.
2.1.13.	Zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego regionu.
2.1.14.	Stworzenie systemu oraz procedur zarządzania dziedzictwem przyrodniczym.
2.1.15.	Zintegrowana ochrona krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie wysokiego poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego.

¹⁰² Tamże, str. 44.

¹⁰³ Tamże, str. 95.

¹⁰⁴ Tamże, 96.

¹⁰⁵ Tamże, str. 96-97.

1) CEL 2.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury oraz komercjalizacja usług czasu wolnego (przedsięwzięcia inwestycyjne – w powiązaniu ze standaryzacją, kategoryzacją oraz komercjalizacją usług)¹⁰⁶.

2) CEL 2.3. Kształcenie kadr dla rozwoju i obsługi przemysłów czasu wolnego (działania polegające na upowszechnieniu i profesjonalizacji kształcenia w dziedzinie kultury, dziedzictwa kulturowego oraz obsługi ruchu turystycznego, jak również mobilizowanie aktywności mieszkańców Małopolski w dziedzinie kultury, sportu i rekreacji)¹⁰⁷.

4) CEL 2.4. Wzmocnienie promocji dziedzictwa regionalnego oraz oferty przemysłów czasu wolnego (wzrost rozpoznawalności regionu jako miejsca zróżnicowanego kulturowo, o bogatej tradycji i silnej tożsamości, jednocześnie nowoczesnego i otwartego w wymiarze społeczno-kulturowym).¹⁰⁸

KIERUNKI DZIAŁAŃ¹⁰⁹:
2.4.1. Inicjowanie i wspieranie działań mających na celu podnoszenie społecznej świadomości i wrażliwości w zakresie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego (zabytków oraz obiektów kultury współczesnej), a także podejmowania działań na rzecz poprawy poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego.
2.4.2. Promocja na rzecz ochrony i wykorzystania dziedzictwa regionalnego dla rozwoju gospodarczego regionu oraz aktywizacji użytkowników do inwestowania we własne nieruchomości i adaptacja ich do nowych funkcji.
2.4.3. Aktywna i skuteczna promocja oraz wsparcie regionalnej oferty przemysłów czasu wolnego, w szczególności markowych produktów turystycznych i wydarzeń kulturowych, w tym artystycznych i twórczych.
2.4.4. Zwiększenie poziomu społecznego uczestnictwa w kulturze oraz aktywnych formach spędzania czasu wolnego poprzez promocję i informację o ofercie kulturalnej oraz zapewnienie jej dostępności i różnorodności.
2.4.5. Inwestycja współpracy pomiędzy podmiotami sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego w zakresie edukacji, promocji oraz poprawy świadomości i postaw obywatelskich w odniesieniu do dziedzictwa regionalnego.

➤ **PROJEKT PROGRAMU STRATEGICZNEGO: DZIEDZICTWO I PRZEMYSŁY CZASU WOLNEGO**

Samorząd województwa małopolskiego przygotował 10 programów strategicznych, które stanowią najważniejsze narzędzie zarządzania rozwojem regionu - w ramach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020. Programy te mają zagwarantować pozbycie się zdiagnozowanych problemów/ barier przy jak najlepszym

¹⁰⁶ Tamże, 97.

¹⁰⁷ Tamże, str. 98.

¹⁰⁸ Tamże, str. 99.

¹⁰⁹ Tamże, str. 99-100.

wykorzystaniu atutów regionu. Zawierają propozycje przedsięwzięć kluczowych dla osiągnięcia wyznaczonych celów.

W marcu i październiku 2013 r. Zarząd Województwa Małopolskiego przyjął 9 programów strategicznych, w tym **Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego**¹¹⁰. Projekty zostały skierowane do konsultacji społecznych, które trwały od 4 kwietnia do 10 maja 2013 r.. Trwają prace nad Subregionalnym Programem Rozwoju 2014-2020.

Celem głównym programu Dziedzictwo i Przemysł Czasu Wolnego jest podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o aktualne i innowacyjne walory dziedzictwa kulturowego i kultury oraz atrakcyjność turystyczną, a także stymulowanie, wspieranie, modelowanie postaw otwartych, aktywnych i kreatywnych¹¹¹.

W ramach Programu sformułowane zostały cztery priorytety, w tym jeden wprost odnoszący się do dziedzictwa kulturowego. Jest to **priorytet 1** i zakłada on: wzmocnienie źródeł tożsamości poprzez ochronę zasobów dziedzictwa, jego rewaloryzację, kształtowanie krajobrazu kulturowego, rewitalizację przestrzeni oraz odczytywanie i interpretację znaczeń kulturowych. Cel działań realizowany w ramach priorytetu nr 1 koncentruje się na¹¹²:

- podejmowaniu inicjatyw służących zabezpieczeniu zabytków przed zniszczeniem oraz tworzenie kompleksowych systemów informacji, opisu i interpretowania dziedzictwa kulturowego – przedsięwzięcia obejmujące planowanie i realizację prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i kompleksowych rewitalizacji, wraz z ich otoczeniem, obiektów ujętych w wojewódzkim rejestrze zabytków, dóbr kultury współczesnej oraz innych obiektów o wartości artystycznej, historycznej lub/i naukowej nie wpisanych do rejestru zabytków,
- zrównoważonym rozwoju miast i miejscowości regionu, oparty o walory przestrzenne i walory dziedzictwa, twórczo wykorzystane przez aktywności kulturalne i nowe technologie oraz o progresywne i harmonijne planowanie i ład przestrzenny, powiązany z poprawą jakości życia pod względem gospodarczym, społecznym i ekologicznym.

W ramach projektu zaplanowana 3 działania strategiczne¹¹³:

¹¹⁰ Pozostałe: Kapitał Intelktualny i Rynek Pracy, Regionalna strategia Innowacji, Transport i Komunikacja, Obszary wiejskie, Ochrona Środowiska. Ochrona Zdrowia, Włączenie Społeczne, Marketing Terytorialny.

¹¹¹ Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 1315/13 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 25 października 2013 roku w sprawie przyjęcia projektu Programu Strategicznego Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, w: http://www.malopolskie.pl/Pliki/2013/DPCW_uchwa%C5%82a%201315-13_zal.%201.pdf, data odczytu: 18.05.2015 r., str. 41.

¹¹² Tamże, str. 53.

¹¹³ Tamże, str. 47.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:
1.1. Przeszłość przyszłości. Prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach.
1.2. Dla dziedzictwa – Opis i interpretacja dziedzictwa oraz podnoszenie kompetencji kulturowych.
1.3. Kompleksowe programy rewitalizacji społecznej i ekonomicznej oraz kształtowanie przestrzeni.

Wyznaczony priorytet i sformułowane w jego zakresie działania odzwierciedlają założenia wynikające z Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011-2020 oraz mieszczą się w ogólnym zarysie zasad wsparcia w perspektywie finansowania 2014-2020.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa definiuje cele i kryteria organizacji struktury przestrzennej regionu Małopolski. Dokument ten uwzględnia założenia polityki przestrzennej kraju oraz kreuje warunki przestrzenne do realizacji celów i programów zawartych w strategii rozwoju województwa małopolskiego.

Cel generalny Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego został następująco sformułowany: *Harmonijne gospodarowanie przestrzenią jako podstawa dynamicznego i zrównoważonego rozwoju województwa*¹¹⁴.

W zakresie dziedzictwa kulturowego opracowany został cel strategiczny: *Dziedzictwo kulturowe trwałym elementem krajobrazu województwa małopolskiego*, a także trzy cele operacyjne, są nimi¹¹⁵:

- ochrona i rewaloryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa, a także możliwości ich wykorzystania,
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego,
- kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne.

¹¹⁴ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego - Tom II Kierunki zagospodarowania przestrzennego, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Środowiska i Ochrony Wsi, Kraków 2003, w:

<http://www.malopolskie.pl/Planowanie/Pliki/Plan%20Zagospodarowania%20Przestrzennego%20WM%20-%20tom2.pdf>, data odczytu: 18.05.2015 r., str. 10.

¹¹⁵ Tamże, str. 12.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego, w ramach sfery kulturowej, wyznaczone zostały następujące główne kierunki działań i wskazania, mające na celu wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego¹¹⁶:

1) Ochrona, utrzymanie i przewrócenie zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez: ustanowienie nowych form ochrony zasobów kulturowych takich jak parki kulturowe, obejmowanie ochroną w studiach uwarunkowań i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wartościowych obiektów i zespołów znajdujących się poza rejestrem (w tym zabytków inżynierii), egzekwowanie zaleceń konserwatorskich oraz prawidłowości procesu rewaloryzacji i użytkowania obiektów zabytkowych, opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych łączących ochronę z wykorzystaniem społeczno-gospodarczym, opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych architektury regionalnej, opracowanie programu dotyczącego ochrony zespołów architektury militarnej i pól bitewnych oraz miejsc wydarzeń historycznych (w tym martyrologii), kształtowanie świadomości społeczeństwa o wartości zasobów zabytkowych oraz wartościach regionalnych, dokumentowanie i opracowywanie pod względem naukowym zasobów dziedzictwa kulturowego, ochrona dorobku mniejszości etnicznych, stwarzanie warunków do rozwoju kultur subregionalnych w celu integracji społeczności rozdzielonych granicami administracyjnymi.

2) Wykorzystanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez: tworzenie ofert inwestycyjnych i poszukiwanie inwestorów proponujących wykorzystanie zasobów w sposób niekolidujący z charakterem i pierwotną funkcją obiektów, prowadzenie działań promocyjnych i organizacyjnych dla podniesienia świadomości społeczeństwa (odnośnie znaczenia i wartości obiektów zabytkowych oraz możliwości ich wykorzystania).

3) Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych poprzez: opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji oraz podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich, promowanie wzorów gospodarowania w centrach historycznych miast i miasteczek, obejmowanie kompleksową rewaloryzacją zespołów urbanistycznych i ruralistycznych w obrębie proponowanych rezerwatów i parków kulturowych, eksponowanie i odtwarzanie w sylwetkach miejscowości dominant architektonicznych (wieże kościołów, klasztorów, zamków, ratuszy) oraz budowanie nowych,

¹¹⁶ Tamże, str. 37-38.

przeciwdziałanie tendencji do rozpraszania zabudowy wsi oraz powstawania ciągów zabudowy wzdłuż dróg powodując łączenie się odrębnych miejscowości.

4) **Zachowywanie i ochrona krajobrazu kulturowego** poprzez: obejmowanie ochroną w formie rezerwatów kulturowych terenów o wybitnych walorach kulturowych, obejmowanie ochroną w formie parków kulturowych terenów o wysokich walorach kulturowych, zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o czystej formie krajobrazowej w celach: dydaktycznych, turystycznych i naukowych, powstrzymanie zanikania specyficznych i wyjątkowych form krajobrazu poprzez znalezienie dla nich nowych funkcji i sposobów utrzymania, stworzenie programów ochrony zabytków architektury drewnianej i historycznego krajobrazu naturalno - kulturowego polan gorczańskich oraz ich promocji jako produktu turystycznego, wspieranie tradycyjnych form rolnictwa na terenach górskich.

5) **Zachowanie, ochrona i kształtowanie architektury regionalnej** poprzez: utrzymanie zróżnicowanego regionalnego krajobrazu architektonicznego, ochronę najcenniejszych obiektów „in situ”¹¹⁷ oraz rozwój muzeów typu skansenowskiego, obejmowanie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania nową architekturą do lokalnych form i materiałów, podnoszenie świadomości o wartościach architektury regionalnej, tworzenie programów pomocy w zachowaniu i konserwacji zabytkowych obiektów architektury regionalnej.

6) **Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najważniejszej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej** poprzez: wytypowanie obiektów o randze regionalnej i krajowej, podejmowanie prac dla wytypowania i weryfikowania listy obiektów mogących potencjalnie spełniać warunki wpisu na listę UNESCO oraz podejmowanie działań mających na celu wpis tychże obiektów na listę UNESCO.

7) **Zachowanie i ochrona materialnych wartości kulturowych, stanowiących o tożsamości regionu** poprzez: podjęcie prac na rzecz inwentaryzacji zasobów niematerialnych (miejsc kultu, szlaków pielgrzymkowych, ośrodków tradycji, obyczajów i obrzędów), promowanie imprez kultywujących: tradycję, regionalny strój, obrzędy, wspieranie znikających zawodów, wykorzystanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego w ofercie turystycznej województwa.

¹¹⁷ Obiekty, które nie zostały przemieszczone z miejsca, w którym zostały odkryte.

8) **Podejmowanie działań organizacyjnych, badawczych i promocyjnych** poprzez: inicjowanie i wspieranie współpracy między samorządami na rzecz ochrony i promocji zasobów kulturowych, wspieranie współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego pomiędzy służbami konserwatorskimi i samorządami, wspieranie wydawnictw i autorów publikujących problematykę kultury i tradycji regionu, podejmowanie działań na rzecz komputeryzacji obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz upowszechnianie wiedzy na ten temat, wspieranie organizacji imprez regionalnych popularyzujących materialne lub niematerialne zasoby kulturowe regionu.

9) **Integracja ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego** poprzez: obejmowanie ochroną krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi, ruralistycznymi i architektonicznymi, wykorzystanie wartości kulturowych dla rozwoju gospodarczego regionu, opracowanie katalogu ofert kulturowych województwa, wspieranie podmiotów gospodarczych zainteresowanych ochroną i konserwacją oraz wykorzystaniem obiektów zabytkowych, promocja produktu kulturowego Małopolski na rynku krajowym i zagranicznym.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, przyjęto Uchwałą Sejmiku Województwa Małopolskiego Nr LI/822/14 z dnia 26 maja 2014 roku. Program powstał w celu poszanowania, ochrony i wykorzystania bogatych i unikatowych zasobów dziedzictwa kulturowego, które stanowią o wyjątkowości i atrakcyjności regionu. Dokument dąży do stworzenia i wdrożenia nowego modelu rozwoju przestrzeni kulturowej, będącej przestrzenią spójną, innowacyjną, produktywną i kreatywną w dziedzinie nauki i kultury, wykorzystującą zasoby dziedzictwa kulturowego, która zapewni mieszkańcom Małopolski wysoką jakość życia w oparciu o pomyślność gospodarczą i szacunek dla dziedzictwa. Najważniejszym wyzwaniem jest koordynacja polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionu oraz strategią zrównoważonego rozwoju zagospodarowania województwa.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017 wskazuje cele, priorytety i kierunki działań określone w wyniku przeprowadzanej, aktualnej analizy dziedzictwa kulturowego w regionie. Celem strategicznym Programu jest: *Zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla rozwoju gospodarczego*

regionu i zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan¹¹⁸. Ponadto, określono dwa cele kierunkowe, w ramach, których utworzono 5 priorytetów oraz 33 kierunki działań, stanowiące wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz sprawowanie właściwej opieki nad posiadanymi dobrami kultury. Wśród celów kierunkowych wyróżniamy¹¹⁹:

1) SKUTECZNA OCHRONA REGIONALNEJ PRZESTRZENI KULTUROWEJ I WARTOŚCI KULTUROWYCH:

- Priorytet 1: Zachowanie historycznej ciągłości i automatyczności regionalnego dziedzictwa kulturowego.

KIERUNKI DZIAŁAŃ ¹²⁰ :
1. Egzekwowanie wytycznych konserwatorskich oraz stosowanie zintegrowanej, kompleksowej konserwacji zabytków. 2. Stosowanie zasady ochrony zabytków „in situ” z uwzględnieniem najbliższego otoczenia zabytku. 3. Badanie, dokumentowanie i upowszechnianie regionalnego dziedzictwa kulturowego. 4. Rozpoznanie stanu zachowania oraz potrzeb konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych w regionie. 5. Stosowanie optymalnych form ochrony strategicznych dla regionu zabytków i obszarów dziedzictwa kulturowego. 6. Zapobieganie rozproszenia osadnictwa oraz przekształceniom układów urbanistycznych, ruralistycznych i tradycyjnej zabudowy historycznych: miasta, miasteczek i wsi. 7. Rewaloryzacja cennych krajobrazów kulturowych połączona z rozwojem przestrzennym – uwzględniającym wartości estetyczne, historyczne i tradycje miejsca – oraz z uczytelnieniem walorów estetyczno – widokowych krajobrazu. 8. Rewitalizacja zabytkowych założeń urbanistycznych i ruralistycznych, zespołów obiektów zabytkowych oraz innych obiektów o wartości artystycznej, historycznej lub/i naukowej, wraz z aspektem społecznym.

- Priorytet 2: Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji i tożsamości regionalnej i lokalnej.

KIERUNKI DZIAŁAŃ ¹²¹ :
1. Zapobieganie procesów degradacji i zagospodarowanie zabytków stanowiących pozostałość po kulturach i narodach zamieszkujących dawną Małopolsce. 2. Wzmocnienie ochrony dziedzictwa niematerialnego, w tym folkloru i sztuki ludowej. 3. Wspieranie tradycyjnych form działalności gospodarczej: rzemiosła i ginących zawodów oraz wytwarzanie produktów regionalnych i tradycyjnych. 4. Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia i funkcjonowania w obszarze kultury.

¹¹⁸ Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, załącznik do Uchwały Nr LI/882/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 maja 2014 roku, w: <http://www.malopolskie.pl/Pliki/2014/WPONZ,%20LI.822.14.pdf>, data odczytu: 20.05.2015 r., str. 111.

¹¹⁹ Tamże.

¹²⁰ Tamże, str. 111-112.

¹²¹ Tamże, str. 112.

5. Wspieranie funkcjonowania zbiorów prywatnych oraz ich udostępnienie.
6. Digitalizacja materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. |
|---|

2) FUNKCJONALNE ZARZADZANIE REGIONALNĄ PRZESTRZENIĄ KULTUROWĄ.

Priorytet 1: Aktywność społeczna i emocjonalne zaangażowanie w opiekę nad regionalnym i lokalnym dziedzictwem kulturowym.

KIERUNKI DZIAŁAŃ ¹²² :
1. Aktywizowanie społeczności lokalnych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. 2. Społeczne zorientowanie działalności muzeów i innych podmiotów funkcjonujących w obszarze kultury. 3. Wspieranie programów edukacji regionalnej (na rzecz i o dziedzictwie) oraz projektów edukacyjnych i obywatelskich wzmacniając kompetencje kulturowe i kreatywne Małopolan, wrażliwość estetyczną oraz poczucie odpowiedzialności za przestrzeń publiczną. 4. Zapewnienie powszechnego dostępu do elektronicznych baz informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego. 5. Budowanie silnej identyfikacji Małopolan z regionalnym dziedzictwem kulturowym.

Priorytet 2: Efektywne zarządzanie regionalnym dziedzictwem kulturowym.

KIERUNKI DZIAŁAŃ ¹²³ :
1. Stworzenie ponadlokalnej struktury koordynującej współpracę i zarządzanie w obszarze dziedzictwa kulturowego. 2. Wspieranie i unowocześnianie instytucji zarządzających i dokumentujących małopolskie dziedzictwo kulturowe, zwłaszcza w zakresie wdrażania perspektywicznych planów ochrony i programów działań konserwatorskich wobec zasobów dziedzictwa. 3. Zintegrowane ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz środowiska przyrodniczego. 4. Wzmocnienie instrumentów skutecznego planowania przestrzennego, stymulowanie rozwoju projektowania urbanistycznego, chroniącego i wzbogacającego przestrzeń kulturową. 5. Wzmocnienie służb konserwatorskich i urbanistycznych oraz ich znaczenia i oddziaływania społecznego. 6. Inicjowanie i wdrażanie form współpracy administracji publicznej, środowisk naukowych i innych podmiotów w obszarze dziedzictwa kulturowego. 7. Tworzenie systemowych rozwiązań i mechanizmów aktywizujących użytkowników i właścicieli zabytkowych obiektów do inwestowania we własne nieruchomości i adaptowania zabytków do nowych funkcji. 8. Promocja najlepszych rozwiązań współpracy publiczno-prywatnej i rozwój partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego prywatnego jako skutecznego mechanizmu zarządzania i wykorzystywania potencjału dziedzictwa kulturowego. 9. Wspieranie współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej oraz integracji regionalnej budowanej w oparciu o ideę sieci obszarów, miejsc i instytucji.

¹²² Tamże.

¹²³ Tamże, str. 112-113.

Priorytet 3: Ekonomiczne zorientowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego.

KIERUNKI DZIAŁAŃ¹²⁴:
1. Wypracowanie mechanizmów włączających dziedzictwo kulturowe w obieg. 2. Systemowe promowanie i aktywny marketing regionalnego dziedzictwa kulturowego. 3. Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacji wraz z rozwojem infrastruktury turystycznej. 4. Wspieranie rozwoju przemysłów czasu wolnego opartych na miejscowych tradycjach i autentyzmie lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz wartościach krajobrazu kulturowego. 5. Prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy – tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym i wspieranie tradycyjnych form działalności gospodarczej.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie powiatu.

W czasie tworzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stryszów na lata 2016-2019 obowiązującymi dokumentami na poziomie powiatu, podejmującymi tematykę ochrony i opieki nad zabytkami są: Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015-2020, Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012-2016 oraz Kraina Jeziora Mucharskiego – Strategia Rozwoju Turystyki.

4.3.1. Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015-2020.

Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015-2020 przyjęto Uchwałą Rady Powiatu w Wadowicach Nr XLI/496/14 z dnia 3 listopada 2014 roku. Strategia stanowi fundament prowadzenia polityki lokalnej, jest podstawowym i najważniejszym dokumentem dla samorządu powiatu. Określa obszary, cele i kierunki inwestycji polityki rozwoju, a także obszary problemowe wymagające poprawy. Strategia koncentruje się na potrzebach i oczekiwaniach całej wspólnoty powiatowej, odnosząc się do współpracy pomiędzy samorządem powiatowym, samorządami gmin, organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami oraz innymi instytucjami i podmiotami, mającymi wpływ na rozwój powiatu.

Wizja Strategii Powiatu Wadowickiego na lata 2015-2020 została określona jako: *Zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy powiatu wadowickiego jako atrakcyjnego i bezpiecznego miejsca zamieszkania, pracy, edukacji, inwestowania i wypoczynku*

¹²⁴ Tamże, str. 113.

w przyjaznym środowisku¹²⁵. Strategia koncentruje się na 5 obszarach, w ramach, których scharakteryzowano sytuację wyjściową, przeprowadzono analizę SWOT i określono cele operacyjne. Wśród tych obszarów wyróżniamy:

1. Wiedza, kapitał ludzki i współpraca mieszkańców.
2. Turystyka, potencjał dziedzictwa regionalnego i kultury.
3. Dostępność komunikacyjna i teleinformatyczna.
4. Rolnictwo i gospodarowanie nieruchomościami powiatu.
5. Bezpieczeństwo mieszkańców i gości.

Zagadnienia dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami, określone zostały w ramach **obszaru nr 2 – Turystyka, potencjał dziedzictwa regionalnego i kultury**. Cel strategiczny, opracowany w ramach obszaru nr 2, to: *Stworzenie kompleksowej oferty spędzania wolnego czasu w powiecie wadowickim*, realizowany będzie przy pomocy dwóch celów operacyjnych, w obrębie, których wyróżniamy 5 działań kierunkowych:

II.3. CEL OPERACYJNY: Wspieranie rozwoju infrastruktury podnoszącej atrakcyjność turystyczną regionu¹²⁶:

KIERUNKI DZIAŁAŃ:
II.3.1. Tworzenie nowych i modernizacja istniejących szlaków i ścieżek rowerowych na terenie powiatu.
II.3.2. Odnowa i ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu.

II.4. CEL OPERACYJNY: Opracowanie spójnej wizji promocji powiatu¹²⁷:

KIERUNKI DZIAŁAŃ:
II.4.1. Budowanie zintegrowanego systemu informacji o atrakcjach turystycznych, bazie gastronomicznej i noclegowej na terenie powiatu.
II.4.2. Promocja potencjału turystycznego i kulturowego powiatu.
II.4.3. Wspieranie i organizacja imprez sportowych i rekreacyjnych, skierowanych do mieszkańców powiatu oraz turystów.

4.3.2. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012-2016.

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2016 przyjęto Uchwałą Rady Powiatu w Wadowicach Nr XX/246/12 z dnia 10 września 2012 roku. Program ma na celu wdrożenie problematyki związanej z zabytkami w obszar zainteresowania władz

¹²⁵ Strategia Powiatu Wadowickiego na lata 2015 – 2020, załącznik do Uchwały Nr XLI/496/2014 Rady Powiatu w Wadowicach z dn. 3 listopada 2014 r., Wadowice, październik 2014 r., str. 15.

¹²⁶ Tamże, str. 58-59.

¹²⁷ Tamże, str. 59-61.

powiatowych. Przejawem tego, ma być podejmowanie różnorodnych działań, które mają na celu pomoc w realizacji zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Program realizowany będzie w porozumieniu z: gminami powiatu, instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami społecznymi, aktywnymi w dziedzinie kultury. Istotnym czynnikiem w realizacji programu jest podejmowanie przez poszczególne gminy Powiatu Wadowickiego własnych inicjatyw w zakresie wygospodarowania (w swoich budżetach) środków finansowych na ochronę i opiekę nad zabytkami. Takie działania w istotny sposób mogą się przyczynić do zapewnienie niezbędnego wkładu własnego w projekty finansowane ze źródeł zewnętrznych

Do najważniejszych celów Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego należą¹²⁸:

- zwiększenie skuteczności ochrony i opieki nad zabytkami,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- kształtowanie wśród mieszkańców powiatu potrzeby poznania wiedzy o przeszłości regionu, jego tradycji, poszanowaniu wartości materialnych i niematerialnych,
- podejmowanie działań na rzecz obiektów zabytkowych będących własnością powiatu (pozyskanie funduszy, inwestorów, wykonanie prac remontowych),
- podnoszenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- zwiększenie społecznej opieki nad zabytkami,
- ustanowienie społecznych opiekunów zabytków,
- popieranie i współpraca przy stworzenie systemu ochrony krajobrazu kulturowego – objęcie trwałą ochronę obszarów cennych pod względem przyrodniczym, kulturowym i krajobrazowym,
- aktywizacja właścicieli obiektów zabytkowych do inwestycji we własne nieruchomości,
- zasygnalizowanie właścicielom obiektów zabytkowych, nie wpisanych do rejestru zabytków o możliwości ubiegania się u wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpis do rejestru zabytków województwa małopolskiego – wśród obiektów wymienionych w Programie figurują dwa położone mianowicie Gminie Stryszów, są nimi¹²⁹:

1. Kościół p.w.św. Józefa, murowany 1908 r., położony w Łękawicy,

¹²⁸ Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego – kres obowiązywania wrzesień 2012 r. – wrzesień 2016 r., załącznik do Uchwały Nr XX/246/12 Rady Powiatu w Wadowicach z dn. 10 września 2012 r., w: http://edziennik.malopolska.uw.gov.pl/WDU_K/2012/5163/akt.pdf, data odczytu 21.05.2015 r., str. 55-56.

¹²⁹ Tamże, str. 56.

2. Kościół p.w.św. Anny, murowany, 1932-1935, projekt Teodora Hoffmana, położony w Zakrzowie.

Wśród zabytków o szczególnych walorach w powiecie wadowickim w Programie Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012-2016 zostały umieszczone następujące obiekty położone w Gminie Stryszów¹³⁰:

- Kościół p.w.św. Jana Kantego z końca XVIII w. w Stryszowie,
- Figura św. Wojciecha z XIX w. w Stryszowie,
- Rzeźba św. Onufrego w Stryszowie,
- Dwór z końca XVI w. w Stryszowie,
- Dwór z 2 poł. XIX w. wraz z parkiem w Zakrzowie,
- Kapliczka z końca XVIII w. z posągami Chrystusa upadającego pod krzyżem w Stroniu.

4.3.3. Kraina Jeziora Mucharskiego. Strategia Rozwoju Turystyki.

Strategia Rozwoju Turystyki to dokument mający na celu ocenę potencjału obszaru i określenie kierunków rozwoju turystyki w pięciu gminach otaczających przyszły zbiornik Jeziora Mucharskiego, wśród nich wyróżniamy gminy: Mucharz, Stryszów, Budzów, Lanckoronę i Zembrzyce. Obszar, administracyjnie leży w dwóch powiatach: wadowickim i suskim, a także należy do dwóch Lokalnych Grup Działania: „Podbabiogórze”¹³¹ i „Gościniec 4 Żywiołów”¹³². Przestrzeń, obejmująca 5 gmin, przyjęła nazwę **Kraina Jeziora Mucharskiego** i powstała w celu zacieśnienia współpracy i szukania nowej tożsamości regionu¹³³.

Celem głównym **Strategii Rozwoju Turystyki Krainy Jeziora Mucharskiego** jest: *wykreowanie i rozwój markowego produktu turystycznego na obszarze Krainy Jeziora Mucharskiego oraz jego skuteczne zarządzanie i promocja*¹³⁴.

W analizowanym dokumencie nie ma założeń bezpośrednio odnoszących się do ochrony i opieki nad zabytkami. Jednakże, strategia wskazuje, iż Gmina Stryszów to obszar bogaty w dziedzictwo kulturowe, które powinno zostać wykorzystane w rozwoju turystyki regionu,

¹³⁰ Tamże, str. 31.

¹³¹ Lokalna Grupa Działania obejmuje gminy: Budzów, Jordanów, Bystra - Sidzina, Maków Podhalański, Stryszów, Zawoja i Zembrzyce.

¹³² Lokalna Grupa Działania obejmuje gminy: Stryszów, Mucharz, Lanckorony i Kalwaria Zebrzydowska.

¹³³ Kraina Jeziora Mucharskiego. Strategia rozwoju turystyki, Kraków 2013r., w: <http://www.jezioromucharskie.pl/docs/strategia-rozwoju-turystyki-kraina-jeziora-mucharskiego-final-06122013pdf.pdf>, data odczytu: 25.05.2015r., str. 5.

¹³⁴ Tamże.

dlatego w sposób pośredni wiąże się z zagadnieniami ochrony i opieki nad zabytkami. Jedną z wizji rozwoju turystyki stanowi, iż oferta turystyczna, wzbogacona atrakcjami z obszaru kultury i dziedzictwa przyciąga turystów przez cały rok¹³⁵.

Kraina Jeziora Mucharskiego, w tym region Gminy Stryszów obfituje w bogactwo dziedzictwa kulturowego, tradycji i historii. Ważnym zasobem regionu jest: bogata, wciąż żywa tradycja i zwyczaje, lokalna historia, zróżnicowane rzemiosło tradycyjne, wyrazisty folklor, regionalna kuchnia oraz dziedzictwo kulturowe jako zasób rzeczy ruchomych i nieruchomych, wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi.

Gminę Stryszów wyróżnia: malowniczy krajobraz, silny produkt lokalny (Galeria Produktu Lokalnego), inkubator kuchenny, folklor, dwór – oddział Zamku Królewskiego na Wawelu, Szlak Przydrożnej Modlitwy (bogactwo przydrożnych kapliczek) i gospodarstwa ekologiczne¹³⁶.

Po przeprowadzeniu analiz potencjału turystycznego Krainy Jeziora Mucharskiego, w oparciu o dziedzictwo kulturowe regionu, stworzono obszar tematyczny rozwoju turystyki: **Kultura – historia i religia**¹³⁷.

W celu należytego wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego regionu oraz ochrony tegoż dziedzictwa przed negatywnymi skutkami i zagrożeniami wynikającymi z rozwoju turystyki, należy prowadzić aktywne działania w zakresie: ochrony i opieki nad zabytkami oraz nadzoru nad szeroko pojętym dziedzictwem kulturowym regionu.

W ramach realizacji Strategii Rozwoju Turystyki przy Jeziorze Mucharskim w Gminie Stryszów planowane jest utworzenie:

- przystani, riwiery i restauracji na wodzie – tzw. **centrum turystyki nad jeziorem** w miejscowości Dąbrówka
- przystosowanie Ośrodka Caritas w Zakrzowie – do realizacji funkcji tzw. **centrum turystyki poza jeziorem,**
- **centrum kulinarnego** w Łękawicy mającego na celu połączenie funkcji edukacyjnych, rozrywkowych i biznesowych poprzez wyrób produktów lokalnych w inkubatorach kuchennych prowadzonych przez Lokalną Grupę Działania 4 Żywioty, ponadto utworzenie: muzeum kulinarnego prezentującego sprzęty i dawne sposoby produkcji, biblioteki kulinarnej, infokiosku z recepturami z możliwością wydruku w formie pamiętki z regionu, gospody

¹³⁵ Tamże.

¹³⁶ Tamże, str. 79.

¹³⁷ Tamże, str. 73.

z kuchnią lokalną oraz organizacją imprez kulinarnych: biesiad, prezentacji obrzędów i tradycji lokalnych,

- produktów turystycznych:

- szlak historyczny Konfederanci Barscy – Historia Maurycego Beniowskiego, króla Madagaskaru, obejmujący wszystkie gminy Krainy Jeziora Mucharskiego,
- szlak historyczny od pradziejów do pradziadów obejmujący tereny wszystkich gmin objętych strategią,
- Szlak Przydrożnej Modlitwy Ekocentrum Stryszów – możliwość rozbudowania szlaku i połączenia go z innymi gminami
- Questing¹³⁸ – obejmujący cały subregion, sieć questów i wspólna publikacja,
- **centrum sportowo – rekreacyjne** w Dąbrówce składającego się z: budynku wielofunkcyjnego (pomieszczeń biurowych, magazynów, natrysków, toalet, szatni, ambulatorium i świetlicy), mariny dla żaglówek, łodzi i innego sprzętu wodnego, hangaru na sprzęt wodniacki, slip, przystani białej floty, trapów, mola, basenu na wodzie, plaży piaszczystej i trawiastej, fitnessu pod chmurką, boiska do piłki plażowej, boiska wielofunkcyjnego, kortu tenisowego, mini golfa, bulodrom, parku linowego, placu zabaw dla dzieci, parkingu, terenów zielonych i małej architektury,
- **Centrum Kultury i Turystyki** w Dąbrówce, z siedzibą w odtworzonym XVII wiecznym Dworze, planuje się otworzenie dwóch sal wystawowych ze zbiorami archeologicznymi z dna zbiornika, salami wykładowymi, zapleczem sanitarnym oraz pomieszczeniami biurowymi, ponadto obok Dworu zostanie wybudowany amfiteatr na 700 miejsc,

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami pozostawać musi w integralności i powinien uzupełniać obowiązujące dokumenty strategiczne Gminy Stryszów. Należą do nich: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020, Studium Uwarunkowań

¹³⁸ Rodzaj gry polegającej na odkrywaniu dziedzictwa miejsca i tworzeniu nieoznakowanych szlaków, którymi można wędrować kierując się informacjami zawartymi w wierszowanych wskazówkach. Celem questingu jest rozwijanie poczucia tożsamości z danym regionem, szukanie wyjątkowości w ciekawych i zupełnie zwyczajnych miejscach oraz upowszechnianie miejsc wyróżniających się krajobrazem, przyrodą czy dziedzictwem kulturowym.

i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stryszów oraz Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego.

5.1.1. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020.

Strategia rozwoju gminy pełni kluczową rolę w systemie zarządzania polityką rozwoju, gdyż stanowi generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych oraz społecznych. Dokument określa obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju na poziomie samorządu gminnego. Stanowi narzędzie kierowania i intensyfikowania współpracy z partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi w zakresie zdefiniowanych wyzwań rozwojowych.

W ramach Strategii określona została wizja rozwoju Gminy Stryszów, stanowiąca opis pożądanego stanu rzeczywistości lokalnej w perspektywie 2020 roku. Określa stan docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota samorządowa, wskazuje zasadniczy kierunek podejmowanych działań.

WIZJA GMINY STRYSZÓW¹³⁹:
Gmina Stryszów powinna być gminą o dobrze rozwiniętej infrastrukturze technicznej i społecznej, czystym środowisku naturalnym i estetycznym wyglądzie. Gminą, w której mieszkańcy i przybywający tu turyści czuć się będą bezpiecznie.
Gminą, w której mieszkańcy będą gospodarni, zamożni, dobrze wykształceni, przywiązujący dużą wagę do rozwoju osobistego i przyszłych generacji. Mieszkańcy otaczający troską istniejące tu dobra kultury materialnej i szanujący tradycje. Gmina będzie przykładem szeroko rozwiniętej współpracy mieszkańców zmierzającej do dynamicznego rozwoju gospodarczego swego środowiska.
Gmina Stryszów powinna być gminą, w której nie ma waśni i antagonizmów wśród mieszkańców, gminą, w której mieszkańcy odnoszą się z szacunkiem zarówno do siebie, jak i przybywających tu turystów.
Mieszkańcami gminy są ludzie, których postawy, poglądy i zachowania wyrażać będą przywiązanie do własnych hierarchii wartości, lecz równocześnie zrozumienie dla innych postaw, zachowań, poglądów i hierarchii wartości innych ludzi, którzy w przyszłości będą się osiedlać na terenie gminy, lokować tu swoje biznesy lub przybywać do gminy okazjonalnie.

¹³⁹ Strategia Zrównoważonego rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020, Stryszów, październik 2014 r., Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXXIV/276/2014 Rady Gminy w Stryszowie z dnia 8 października 2014 r., w: <http://bip.malopolska.pl/ugstryszow/Article/id,233227.html>, data odczytu: 26.05.2015 r., str. 20.

Do realizacji wizji, w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020, wyznaczono cztery strategiczne obszary zrównoważonego rozwoju, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się¹⁴⁰:

1. **OBSZAR GOSPODARCZY** – rozwój ekonomiczny regionu poprzez wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, modernizację rolnictwa i rozbudowę infrastruktury technicznej.
2. **OBSZAR SPOŁECZNY** – podniesienie jakości życia mieszkańców, zapobieganie problemom społecznym i zwalczanie ich skutków oraz zapewnienie warunków rozwoju młodzieży.
3. **OBSZAR ŚRODOWISKA I TURYSTYKI** – wykorzystanie potencjału przyrody i warunków środowiska dla rozwoju turystyki i rekreacji w regionie, z uwzględnieniem ochrony dóbr naturalnych.
4. **OBSZAR INSTYTUCJONALNY** – doskonalenie kadr urzędu w służbie mieszkańców oraz wspieranie rozwoju samorządności mieszkańców.

W ramach strategicznych obszarów zrównoważonego rozwoju, sformułowane zostały cele, przy pomocy, których Gmina Stryszów będzie dążyć do poprawy warunków gospodarczych i sytuacji społecznej mieszkańców przy zachowaniu walorów środowiska. Cele zostały ujęte w trzech podstawowych obszarach zrównoważonego rozwoju, do których włączono zagadnienia ważne dla rozwoju Gminy. Jednakże, planowany rozwój jest procesem długofalowym, którego realizacja będzie możliwa przy uwzględnieniu celu czwartego, horyzontalnego obszaru – rozwoju instytucjonalnego.

Wśród działań, zaplanowanych w ramach Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020, znalazły się¹⁴¹:

- bezpośrednio związane z ochroną i opieką nad zabytkami, sformułowane w obszarze Nr 2 – Obszar społeczny, **cel 2.2. Budowanie kultury i tożsamości lokalnej oraz ochrona dziedzictwa kulturowego.**
- pośrednio związane z ochroną i opieką nad zabytkami, sformułowane w obszarze Nr 1- Obszar gospodarczy, cel 1.4. Budowanie wizerunku Gminy jako miejsca atrakcyjnego turystycznie,
- pośrednio związane z ochroną i opieką nad zabytkami, sformułowane w obszarze Nr 2- Obszar społeczny, cel 2.5. Organizacja czasu wolnego młodzieży,

¹⁴⁰ Tamże, str. 21.

¹⁴¹ Tamże, str. 22.

- pośrednio związane z ochroną i opieką nad zabytkami, sformułowane w obszarze Nr 3- Obszar środowiska i turystyki, cel 3.2. Rozbudowa bazy turystycznej oraz infrastruktury dla rekreacji, kultury i sportu.

5.1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stryszów.

Najbardziej ogólnym, choć jednocześnie podstawowym dokumentem w sferze kształtowania polityki przestrzennej na terenie Gminy Stryszów jest studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stryszów. Obowiązujące Studium zostało opracowane w latach 1998 – 2000 przez Biuro Planowania Przestrzennego w Bielsku-Białej i przyjęte uchwałą Nr XVI/83/00 Rady Gminy w Stryszowie z dnia 22 marca 2000 r. Późniejszych latach Studium zostało kilkakrotnie aktualizowane, ostatnia aktualizacja miała miejsce w 2015 roku i została zatwierdzona uchwałą Rady Gminy w Stryszowie o Nr VII/54/2015 z dnia 22 czerwca 2015r.

W studium zostały przyjęte następujące cele strategiczne¹⁴²:

- I. Poprawa komunikacji i bezpieczeństwa publicznego.
- II. Aktywna ochrona środowiska.
- III. Rozwój turystyki sportu i rekreacji.
- IV. Doskonalenie oświaty, wychowania i usług medycznych.
- V. Modernizacja struktury i organizacji rolnictwa oraz rozwój przedsiębiorczości.

Do realizacji wyżej wymienionych celów służą określone w Studium kierunki polityki przestrzennej gminy. Jednym z tych kierunków jest **polityka ochrony i kształtowanie zasobów środowiska kulturowego**. Uwzględniająca zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieką nad obiektami zabytkowymi zarówno wpisanymi do rejestru zabytków, jak i ujętymi w gminnej ewidencji zabytków. Ponadto, obejmuje również swym zasięgiem tereny zabudowane i otwarte o wysokich wartościach kulturowych i krajobrazowych, ważne z punktu widzenia zachowania tożsamości gminy oraz mające wpływ na atrakcyjność z punktu widzenia turystyki i rekreacji.

Głównymi **celami polityki ochrony i kształtowania zasobów środowiska kulturowego** są¹⁴³:

¹⁴² Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stryszów. Tekst ujednolicony, Wójt Gminy Stryszów, Stryszów, czerwiec 2015 r., Załącznik do Uchwały Nr VII/54/2015 Rady Gminy w Stryszowie z dnia 22 czerwca 2015 r., str. 3-5.

➤ **Zachowanie i wyeksponowanie wartości zasobów dziedzictwa kulturowego decydujących o tożsamości kulturowej gminy**, działania zmierzające do realizacji tego celu powinny polegać na:

- zachowaniu i rewaloryzacji zespołów i obiektów zabytkowych zarówno wpisanych do rejestru jak też ujętych w ewidencji zabytków, ze zwróceniem szczególnej uwagi na tradycyjną zabudowę drewnianą najbardziej zagrożoną ze względu na zły stan techniczny i wyburzenia powodowane przez realizację nowych obiektów,
- pozyskaniu inwestorów zainteresowanych odnową, zagospodarowaniem i wykorzystaniem na cele usługowe, turystyczne, itp. obiektów zabytkowych,
- promocji zasobów dziedzictwa kulturowego, które stanowić mogą atrakcję turystyczną gminy, poprzez informację o zabytkach, oznaczenie obiektów i wyznaczenie szlaków kulturowych wiodących przez zabytkowe fragmenty wsi,
- propagowanie wśród mieszkańców wartości zasobów dziedzictwa kulturowego gminy, jej wyglądu i atrakcyjności,
- zachowaniu historycznych układów przestrzennych oraz dalszego ich rozwoju na zasadzie kontynuacji, wymiany i uzupełnienia istniejącej zabudowy,
- ochronie stanowisk archeologicznych udokumentowanych na terenie gminy.

➤ **Kształtowanie atrakcyjnego oblicza gminy, a szczególnej jej przestrzeni publicznej**, realizacja tego celu wiąże się z:

- ustaleniem zasad kształtowania form współczesnej zabudowy zgodnie z tradycją,
- dążeniem do poprawy wyglądu i ujednolicenia wnętrza wsi,
- niedopuszczeniem do rozpraszania zabudowy, jej żywiołowego rozwoju,
- podnoszenie atrakcyjności centrów (przestrzeni publicznych),
- zachowanie istniejących zadrzewień i założeń zielonych,

➤ **Zachowanie krajobrazu otwartego obszarów o wysokich walorach przyrodniczych**, realizacja niniejszego celu wymaga:

- przeciwdziałania degradacji krajobrazu naturalnego,
- niedopuszczenia na dewastację krajobrazu przez budowę elementów infrastruktury technicznej,
- bezwzględne przestrzeganie zasad zapisanych w rozporządzeniu o powołaniu na obszarze gminy projektowanych szczególnych form ochrony przyrody.

¹⁴³ Tamże, str. 17 - 18.

W Studium wyznaczono następujące **obszary ochrony**, istotne z punktu widzenia niniejszego programu¹⁴⁴:

- **Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej** – strefa pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej. Dotyczy obiektów wpisanych do rejestrów zabytków. W strefie tej obowiązuje:

- całkowita ochrona istniejącej substancji zabytkowej,
- konserwacja i rewitalizacja obiektów kubaturowych,
- utrzymanie historycznego przebiegu układu komunikacyjnego oraz kształtu istniejących działek – niedopuszczalny jest dalszy podział parcel, zmierzający do zagęszczenia zabudowy i zachowania układu przestrzennego,
- poprawa wyglądu estetycznego istniejącej, bezstylowej zabudowy współczesnej.

Wszelka działalność inwestycyjna w obszarze strefy wymaga opiniowania i nadzorowania przez organ do spraw ochrony zabytków.

- **Strefa pośredniej ochrony konserwatorskiej** – strefa ochrony zachowania elementów zabytkowych – stanowiąca otulinę strefy ścisłej ochrony. Działalność w tej strefie winna zamierzać do:

- zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania oraz stylowej architektury zabytkowej – poprzez jej adaptację i konserwację,
- utrzymanie historycznych układów dróg i działek,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej i cech stylowych budownictwa miejscowego,
- rewitalizacja zdewastowanych terenów, pielęgnacja, utrzymanie oraz wypełnienie zielenią.

- **Strefa ochrony krajobrazowej** – obejmuje obszar skupiający szereg obiektów ujętych w ewidencji i rejestrze zabytków wraz z krajobrazem integralnie z nim związanym. Działalność inwestycyjno –budowlana w tej strefie podlega ograniczeniom zmierzającym do:

- podkreślenia naturalnych warunków środowiska przyrodniczego (układów zieleni naturalnej, cieków wodnych, skarp nadrzecznych, itp.),
- utrzymania osi widokowych na obiekty zabytkowe,
- zakazu tworzenia nowych dominant,
- umiejętnego wkomponowania nowych inwestycji w otoczenie i historyczne uwarunkowania,
- utrzymania i pielęgnacji obiektów zabytkowych z podkreśleniem walorów architektury regionalnej,

¹⁴⁴ Tamże, str. 18 – 19.

- uwolnienia obszaru strefy od elementów dysharmonijnych a wprowadzania nowych, podnoszących estetykę krajobrazu.

- **Zasady ochrony obiektów (stanowisk) archeologicznych** – stanowiska archeologiczne w myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – stanowią dobra kultury prawnie chronione w granicach strefy ochrony (badań i obserwacji archeologicznych). Objęte są zakazem działań niszczących takich jak: prace niwelacyjne, wybierzyskowe czy głęboka orka. Natomiast wszelkie zamierzenia inwestycyjne jak: melioracja, gazyfikacja, prace kanalizacyjne, energetyczne, techniczne oraz budowlane – muszą być bezwzględnie zgłoszone i uzgodnione z wojewódzkim konserwatorem zabytków na określonych indywidualnie warunkach konserwatorskich, z ewentualnością nakazu przebadania poprzedzającego inwestycje, na koszt inwestora – w myśl w/w ustawy.

5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego.

Zgodnie z art. 14 ust. 8 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015r., poz. 199 z późn. zm.) plan miejscowy jest aktem prawa miejscowego, który stanowi podstawę planowania przestrzennego oraz uzgodnienia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu w gminie. Jego ustalenia mają charakter normatywny i wiążą zarówno podmioty władzy, w tym organy administracji publicznej, jak i podmioty pozostające poza strukturą władz. Plan miejscowy powinien zapewnić zachowanie i eksponowanie zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, ochronę i przywracanie ich do stanu właściwego oraz kształtowanie harmonijnego, współczesnego krajobrazu kulturowego z uwzględnieniem uwarunkowań historycznych i regionalnych.

Obecnie (2015 r.) dla obszaru Gminy Stryków obowiązuje sześć miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych odrębnie dla wszystkich sołectw w ich granicach administracyjnych.

Załącznik nr 1 Programu prezentuje: fragmenty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla poszczególnych miejscowości Gminy Stryków, dotyczące ustaleń zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Stryszów.

6.1. Zarys historii obszaru gminy.

STRYSZÓW

Pierwsza wzmianka o Stryszowie pochodzi z lat 1325 – 1372 i dotyczy istniejącego już w tamtych czasach kościoła. Dodatkowo wspomina również o pierwszym właścicielu Stryszowa, którym miał być niejaki Strycz lub Strzysz. Wiadomo, iż w XV w. wieś nazywała się „Strzischow”, a w XVI w. „Strishow”, nazwa miejscowości pochodzi prawdopodobnie od nazwy „strychacz”, która oznaczała robotnika wyrabiającego cegłę, gdyż teren Stryszowa obfitował w występowanie bardzo korzystnej ziemi, którą wykorzystywano do wyrobu cegieł. Począwszy od 1423 r. właścicielami miejscowości była rodzina Słupskich, w drugiej poł. XVI w. wieś stała się własnością Kaspra Suskiego. Trudno jest odtworzyć dzieje miejscowości w wieku XVII, wiadomo jednak, iż na początku XVIII w. we wsi pojawili się Witkowcy herbu Odrową. Początek XIX w. przyniósł nowego właściciela, który zakupił również Dąbrówkę i jej dzisiejszy przysiółek, stanowiący wówczas osobną miejscowość – Ostalową. Był nim Kalasanty Gorczyński z Tarnowa, syndyk klasztoru Bernardynów z Kalwarii Zebrzydowskiej. W 2 poł. XIX w. ziemia stryszowska przypadła Julianowi, synowi Kolasantego, na mocy porozumienia między spadkobiercami. Lata międzywojenne podzieliły wieś między kilku właścicieli, a w okresie okupacji Niemcy prowadzili rządy w dworze stryszowski. Dopiero po 1945 roku majątek został upaństwowiony, ziemie rozparcelowane, a dwór zmieniony w muzeum.

ŁĘKAWICA

Nazwy miejscowości pochodzi od staropolskiego słowa łęk lub łąka = wieś na łąkach. Brak źródeł pisanych nie pozwala ustalić dokładnej daty powstania wsi ale od początku stanowiła własność rycerską (szlachecką). Po raz pierwszy Łękawica wzmiankowana jest pod rokiem 1415 jako własność Wierna Szeląga i jego ojca Hinki. Z roku 1430 pochodzi zapis mówiący, iż Łękawica należała do Mikołaja alias Wrzeszczek, a później Piotra z Paskowic. Bardziej konkretne informacje o miejscowości pochodzą z końca XVI i XVII w.. Do połowy XVI w. wieś należała do znanej rodziny Staszowskich – Palczowskich. Pod koniec XVII w. dziedzicem Łękawicy zostaje Jacek Przerebski. Przy swoim dworze miał kaplicę w której podczas świąt patronów, św. Jacka i Józefa bernardyni z Kalwarii Zebrzydowskiej odprawiali okolicznościowe msze święte. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego wskazuje, iż do Łękawicy należał folwark w Zagórzu, będący siedzibą dziedziców i niewielkie dobra tabularne „Brańkówka”. W wieku XX wszystkie dobra zakupił arcyksiążę Karol Stefan

Habsburg, po I WŚ dobra te przejęło państwo, jednakże po uzyskaniu przez Habsburga obywatelstwa polskiego, dobra wróciły ponownie pod jego panowanie. Po II WŚ majątek został upaństwowiony.

DĄBRÓWKA

Nazwa wsi ma pochodzenie topograficzne, od zagajników dębowych, brak źródeł pisanych nie pozwala ustalić daty powstania wsi. Pierwsza wzmianka o Dąbrówce pochodzi z XV w.. Od początku istnienia, aż do wieku XIX odrębną wsią była Ostrowa, która obecnie stanowi jeden z przysiółków Dąbrówki. Wieś prawdopodobnie założona została w 1333 r. przez Żegotę z Benkowicz. Jednym z najważniejszych właścicieli był Hieronim, należący do rodziny Strzałów herbu Kotwicz. Z początkiem XX w. majątek w Dąbrówce został podzielony między właścicieli ze Stryszowa i arcyksięcia Żywca. Taki układ miał miejsce do końca 1945 r., kiedy to upaństwowiono te ziemie.

W 1980 r. w Dąbrówce zostały przeprowadzone badania archeologiczne, podczas których odkryto na terenie Dąbrówki ślady i osady z różnych epok prehistorycznych: wczesnego mezolitu, wczesnej epoki żelaza i wczesnego średniowiecza. Najbardziej znaną część wsi stanowi Grodzisko.

STRONIE, ZAKRZÓW I LEŚNICA

W wieku XV miejscowości te należały do okręgu barwałdzkiego. Dopiero w 1646 roku Zakrzów, Leśnica i Stronie zostały wyłączone z starostwa barwałdzkiego za sprawą króla Władysława IV. Z miejscowości tych została utworzona tzw. "dzierzawa zakrzowska". Ziemie te otrzymał Michał Zebrzydowski jako rekompensatę za poniesione wydatki na zaciąg najemnego wojska. Od tej pory miejscowości te dzieliły historię starostwa lanckorońskiego. Sytuacja zmieniła się dopiero w roku 1889, kiedy ziemie te otrzymała w darze Jego Cesarka Wysokość Arcyksiążę Rainer Habsburg. Następcą Rainera w 1920 roku został zmuszony do sprzedaży ziem. Stronie, Leśnicę i Zakrzów kupił Zygmunt Lewakowski – senator Rzeczypospolitej. Z czasem majątek ten został rozparcelowany.

O Stroniu wspominał już Jan Długosz w Księdze uposażeń diecezji krakowskiej. Stronie swą historię sięga do czasów osad neolitańskich, pochodzących z młodszej epoki kamienia datowanej na 4500 – 1700 lat p.n.e.. Ponadto, odkryto ślady osadnictwa pochodzące z okresu schyłkowego paleolitu (10 000 lat p.n.e.) i fragmenty ceramiki czasów wpływów rzymskich, późnorzymskich i średniowiecza. Nazwa wsi pochodzi od staropolskiego słowa *ustroń* lub *stronie* = „*miejsce położone na uboczu, w miejscu ustronnym, zaciszu, zakątku*”.

W *Liber Beneficorum* Jan Długosz wspomina Zakrzów i podaje, iż we wsi istnieje kościół parafialny p.w. św. Anny. Nazwa wsi pochodzi od staropolskiego słowa kierz, krza = „krzak”, dlatego „za krzem” znaczy wieś położona za krzewami lub za krzakami.

Etymologia nazwy wsi Leśnica nie jest trudna do wyjaśnienia, znaczy tyle, iż wieś położona jest w lesie lub pod lasem.

6.2. Krajobraz kulturowy.

Gmina Stryszów jest gminą wiejską, wchodzącą w skład powiatu wadowickiego w województwie małopolskim, jej południowa granica stanowi również południową granicę powiatu. Gmina graniczy: od północy z gminami Wadowice i Kalwaria Zebrzydowska, od wschodu z gminą Lanckorona, od południa z gminami Budzów i Zembrzyce (powiat suski) oraz od zachodu z gminą Mucharz. Granice administracyjne gminy w większości mają charakter naturalny i przebiegają grzbietami wzniesień czy dolinami rzek i potoków.

Zgodnie z fizyczno – geograficznym podziałem Polski – gmina Stryszów położona jest w:

- obrębie prowincji Karpaty Zachodnie,
- makroregionach: Beskidy Zachodnie i Pogórze Zachodnio – Beskidzkie,
- mezoregionach: Beskid Makowski, Beskid Mały i Pogórze Wielickie.

Gmina położona jest w otoczeniu góry Chełm (603 m n. p. m.) i Żar (527 m n. p. m.). Okoliczne wzgórza wznoszą się na wysokość 300 – 600 m n. p. m. i porośnięte są zwartymi kompleksami leśnymi z malowniczymi śródleśnymi polankami. Są to wzniesienia i garby porożcinane dolinami większych cieków oraz bocznymi dolinkami erozyjnymi, pochylenie stoków jest nierównomierne. Zachodnią granicę Gminy stanowi rzeka Skawa, wschodnią częściowo rzeka Cedrom. Przez teren Gminy przepływają liczne potoki m. in. Stryszówka, której obszarem źródłowym jest Pasma Chełmu.

Powierzchnia Gminy wynosi 4604 ha. Gmina składa się z sześciu sołectw: Dąbrówka – o powierzchni 528 ha, Leśnica – 265 ha, Łękawica – 848 ha, Stronie – 476 ha, Stryszów – 1502 ha i Zakrzów – 985 ha. W 6 sołectwach gminy zamieszkuje ok. 6800 mieszkańców¹⁴⁵.

Aktualnie w gminie brak większych obszarów i obiektów przyrodniczych objętych ochroną na podstawie ustawy o ochronie przyrody, z wyjątkiem pojedynczego drzewa – pomnika przyrody:

¹⁴⁵ Stan na 31.12.2013 rok.

Nr ewid. w rejestrze Woj. Konserwatora Przyrody	Rodzaj pomnika przyrody	Obwód (cm)	Wysokość (m)	Wiek (lata)	Położenie pomnika	Rok ustanowienia
305	Jodła pospolita	340	30	250	Wieś Zakrzów – lasy Państwowe Nadleśnictwo Andrychów	1985

Przez Gminę Stryszów przebiegają następujące szlaki turystyczne:

- **czerwony:** Zembrzyce – G. Starowidz – Dąbrówka – Chełm Stryszów – Stronie – Palcza.
- **niebieski:** Góra Chełm od figury Św. Onufrego Stryszów - Bugaj Stryszowski – Bugaj Zakrzowski – Góra Żar.
- **czarny:** Wadowice PKP – Rynek – Gorzeń Dolny – Świnna Poręba – Jaroszowicka Góra (544 m n.p.m.) – Łękawica – Góra Żar (527 m n.p.m.),
- **zielony:** Kalwaria Zebrzydowska – Góra Żar – Stronie – Góra Chełm – Zachełmna.
- **Bursztynowy Szlak Rowerowy** - trasa rowerowa liczy 32 km przebiega przez pięć miejscowości Gminy Stryszów: Stryszów – Dąbrówkę – Łękawicę – Zakrzów – Stronie,
- **Ekomuzeum Stryszów** – Szlak Przydrożnej Modlitwy – szlak utworzony w 2006 roku, tętniący boskim rytmem, gdzie kierunek wędrówki wyznaczają dziesiątki przydrożnych kapliczek, krzyży i figur wotywnych,
- **Szlak Księdza Jana Twardowskiego** – utworzony w 2008 roku na bazie Ekomuzeum Stryszów, poprzez umieszczenie przy kapliczkach kamiennych głazów z wyrytymi cytatami poety,
- **Bursztynowy Szlak Greenways** - część szlaku przebiega przez gminę, szlak mający na celu inicjowanie, wspieranie i wzmacnianie działań społeczności lokalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju regionów położonych wzdłuż korytarza biegnącego od Budapesztu przez Kraków po Morze Bałtyckie. Szlak rowerowy wraz z pętlami tematycznymi (przeznaczonymi do turystyki pieszej, rowerowej, wodnej czy konnej). Trasa łączy ciekawe miejsca, ludzi i ich inicjatywy, dzięki czemu można wspierać praktyczne działania związane z turystyką, dziedzictwem kulturowym, ekoturystyką i produktem lokalnym,
- **Nornic Walking Park Stryszów** – 30 kilometrowa sieć certyfikowanych tras do uprawiania nornic walking, sieć ta obejmuje 3 trasy o zróżnicowanym stopniu trudności:
 - *zielona trasa łatwa* – niespełna 5-kilometrowa przebiegająca pomiędzy zabudowaniami Stryszowa,
 - *czerwona trasa średnia* – 11,3-kilometrowa trasa prowadząca przez Stryszów, Zakrzów i Stronie,

- *czarna trasa trudna* - trasa najdłuższa o dużym stopniu trudności.

Na terenie Gminy Stryszów działa wypożyczalnia rowerów, z której mogą korzystać mieszkańcy Gminy jak również odwiedzający nas goście. Obsługa wypożyczalni prowadzona jest przez Gminne Centrum Informacji Turystycznej.

Na terenie Gminy Stryszów funkcjonuje kilka stowarzyszeń, które w sposób pośredni lub bezpośredni angażują się w kwestie związane z troską o dziedzictwo materialne i niematerialne Gminy Stryszów. Należą do nich:

- **Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich (SGB)** – zostało założone w 1995 r., skupia 14 gmin zlokalizowanych wokół Babiej Góry, Gmina Stryszów należy do stowarzyszenia od 2008 r., jednym z najważniejszych zadań podejmowanych przez SGB są działania na rzecz zachowania rodzimej kultury i folkloru oraz kultywowania wielowiekowych tradycji. Stowarzyszenie wspiera różne lokalne inicjatywy temu służące, organizuje konkursy i wystawy oraz sympozja popularno – naukowe. Stowarzyszenie prowadzi ożywioną działalność wydawniczą, mającą na celu propagowanie dziedzictwa kulturowego regionu okołobabiogórskiego, publikowanie materiałów gromadzonych przy okazji organizowanych sympozjów popularno – naukowych oraz podejmowanie innych różnorodnych tematów, związanych z regionem. Publikacje SGB skupiają się w trzech głównych seriach wydawniczych: „Kalendarze SGB”, „Roczniki Babiogórskie” oraz „Biblioteka Babiogórska”.

- **Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Stryszowskiej** – stowarzyszenie zawiązało się w 2011 roku, swym działaniem obejmuje całą Gminę Stryszów, a każde z sołectw gminy ma swoich przedstawicieli wśród członków. Działanie stowarzyszenia koncentruje się m.in. na: inicjowaniu lokalnych i ponad regionalnych przedsięwzięć ekologicznych, działaniu na rzecz ochrony środowiska i obszarów naturalnych, przedsięwzięciach promocyjnych i wydawniczych, podtrzymywaniu tradycji narodowej i lokalnej, pielęgnowaniu polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, ochronie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, renowacji zabytków na terenie Gminy, wspieraniu inicjatyw regionalnych promujących historię, kulturę, zwyczaje i obrzędy lokalne.

- **Stowarzyszenie Koła Gospodyń Wiejskich w Łękawicy** – powstało w 2011 roku, jego podstawowym zadaniem jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w szczególności terenu Gminy Stryszów, aktywizacja miejscowej ludności do udziału w procesie rozwoju obszarów wiejskich, działania edukacyjne, ekologiczne, rozwój społeczny, kulturalny, gospodarczy,

- **Stowarzyszenie Św. Jana Kantego przy Parafii Rzymskokatolickiej w Stryszowie** – stowarzyszenie działa od 2009 r., posiada osobowość prawną. Działalność stowarzyszenia

koncentruje się m.in. na: wspieraniu parafii w renowacji zabytków, remontach pomieszczeń i budynków parafialnych oraz mieszkań i budynków osób objętych pomocą, upowszechnianiu korzystania z dóbr kultury, rozwijaniu zainteresowań twórczych wśród dzieci, młodzieży i dorosłych poprzez zaangażowanie ich w działalność: orkiestr, zespołów, trosce o ekologię i edukację ekologiczną, rozwijaniu kultury fizycznej, sportu, turystyki, wspieraniu inicjatyw regionalnych promujących historię, kulturę i zwyczaje naszego terenu, działalności wydawniczej promującej parafię i region gminy Stryszów.

- **Lokalna Grupa Działania „Gościniec 4 Żywiół” (LGD G4Ż)** – stowarzyszenie, Lokalna Grupa Działania (LGD) powstała w 2006 r. w ramach realizacji I schematu programu Leader+ zrzeszając przedstawicieli 4 gmin: Lanckorony, Mucharza, Stryszowa i Sułkowice. Stowarzyszenie będące LGD jest podmiotem skupiającym przedstawicieli sektora publicznego, społecznego i prywatnego. Najważniejsze potencjały przyrodniczo – kulturowe gmin, zostały zdefiniowane w nazwach żywiół przypisanych do Gmin: Sułkowice – Ogień, Lanckorona – Powietrze, Stryszów – Ziemia, Mucharz – Woda. W 2008 roku z LGD G4Ż wystąpiła Gmina Sułkowice, wstąpiła natomiast Gmina Kalwaria Zebrzydowska wnosząc ze sobą żywiół Drewna. Misją LGD G4Ż jest to, aby obszar gmin stał się specyficznym i atrakcyjnym terenem turystycznym, posiadającym dobrą sieć komunikacyjną, a który w oparciu o ekologię, poszanowanie wartości kulturowych, religijnych, patriotycznych oraz rozwój tradycji rzemieślniczych da szansę mieszkańcom na godne życie. Wśród najważniejszych celów stowarzyszenia związanych z ochroną i opieką nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym Gminy Stryszów wyróżniamy: podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej, organizację, wspieranie krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży, rozwój i wspieranie kultury, sztuki, ochronę dóbr kultury i tradycji.

Gminny Ośrodek Kultury (GOK) w Stryszowie z siedzibą w Stroniu – jednostka organizacyjna gminy, stanowiąca samodzielną instytucję kultury, działającą od 1994 roku na podstawie nadanego statusu. Działalność ośrodka koncentruje się na promocji Gminy poprzez ukazanie jej walorów krajoznawczych i bogactwa kulturowego. Historia GOK-u sięga 1975 roku, kiedy to ośrodek rozpoczął działalność, dążąc do kultywowania tradycji, zwyczajów i obrzędów ludowych. W skład GOK-u wchodzi: Świetlica w Stroniu i cztery Biblioteki Publiczne położone w miejscowościach: Stryszów, Stronie, Łękawica i Zakrzów.

Gminne Centrum Informacji Turystycznej w Stryszowie (GCIT) zostało utworzone w 2012 roku, posiada certyfikat Polskiego Systemu Informacji Turystycznej PSIT, nadany przez Małopolską Organizację Turystyczną oraz Polską Organizację Turystyczną. GCIT

prowadzi działalność w ramach struktury Urzędu Gminy w Stryszowie w zakresie szeroko rozumianej informacji i promocji turystycznej.

6.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

Podstawową formę ochrony zabytków według *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.)* stanowi: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego i ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowanie przestrzennego.

Obiekty zabytkowe, znajdujące się w granicach administracyjnych Gminy Stryszów, objęte są prawnymi formami ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków i ustalenie ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Żaden zabytek nie jest chroniony prawnie poprzez uznanie za pomnik historii¹⁴⁶, czy utworzenie parku kulturowego.

6.3.1. Rejestr zabytków.

Rejestr zabytków województwa małopolskiego prowadzony jest przez Wojewódzkiego Małopolskiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, który zgodnie z *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.)* jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisu zabytków do rejestru. Wpis zabytków do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestrów zabytków, określonej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem: księga A – zabytki nieruchome, księga B – zabytki ruchome, księga C – zabytki archeologiczne¹⁴⁷.

Załącznik nr 2 do Programu prezentuje obiekty zabytkowe Gminy Stryszów, które uzyskały wpis do rejestru zabytków:

- **NIERUCHOMYCH** – księga A
- **RUCHOMY** – księga B.

¹⁴⁶ Należy tutaj zaznaczyć, iż w sołectwie Zakrzów znajduje się niewielki fragment kompleksu leśnego na Górze Żar, który jest częścią Obszaru Zespołu Kulturowo – Krajobrazowego Kalwarii Zebrzydowskiej uznanego za pomnik historii (Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 30.10.2000 r. w sprawie uznania za pomnik historii) i wpisanego na Listę Dziedzictwa Światowego.

¹⁴⁷ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661), art. 2 ust 1.

6.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.

W chwili powstania Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stryszów stanowiła jedynie wykaz obiektów zabytkowych, jednak nowelizacja ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie z dniem 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej element prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowych oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. W chwili nowelizacji ustawy Gmina Stryszów posiadała zaktualizowaną gminną ewidencję zabytków, która 26.11.2009 r. została przyjęta przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w Krakowie.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, gminna ewidencja zabytków prowadzona jest w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku oraz miejsce jego położenia, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz rodzaj własności.

Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią prowadzonej przez generalnego konserwatora zabytków krajowej ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programu opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Załącznik nr 3 do Programu prezentuje obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków (z pominięciem obiektów: wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych oraz uznawanych za zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy) wzbogacone o krótką ich charakterystykę i zdjęcie. Pełne zestawienie obiektów zabytkowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Stryszów znajduje się w **załączniku nr 4** do Programu.

6.5. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla Gminy.

DWÓR W DĄBRÓWCE

Dwór został wybudowany w 2 poł. XVII w. przez Strzałów herbu Kotwicz, ówczesnych właścicieli wsi. Obiekt murowany, z kamienia w kondygnacji dolnej, drewniany w drugiej kondygnacji. Wybudowany na rzucie prostokąta z dwiema trójkondygnacyjnymi wieżyczkami flankującymi elewację frontową. Układ wnętrz dwutraktowy, z sienią na osi. Budynek pokryty był dachem mansardowym, wieżyczki daszkami czterospadowymi. W 1997 r. dwór został rozebrany

w związku z przygotowaniem terenów pod budowę zapory w Świnnej Porębie. Materiał został złożony w magazynach Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej (RZGW) w Krakowie. Niestety większość oryginalnego drewna zjadły korniki, zachowało się około 40 % dawnej konstrukcji drewnianej. W 2014 r. przystąpiono do odbudowy dworu. Zabytek odtworzono w pierwotnym kształcie na tzw. Grodzisku w Dąbrowce, w sąsiedztwie powstającego sztucznego zbiornika. Rekonstrukcja została

sfinansowana przez RZGW w Krakowie, inwestora zapory. Obiekt odtworzono w stanie surowym, zamkniętym. Wymaga przeprowadzenia robót wykończeniowych, doprowadzenia mediów, wyposażenia pomieszczeń i zagospodarowania terenu wraz z małą architekturą. Dwór posadowiony jest na gruntach Skarbu Państwa, będących w trwałym zarządzie RZGW w Krakowie. Gmina stara się o przekazanie działki na której posadowiony jest dwór i sąsiednich na mienie gminy. W odtworzonym dworze planowane jest utworzenie Centrum Rekreacji i Kultury oraz Muzeum Archeologiczne.

NR KARTY W GEZ: 8/42
DATOWANIE: 2 poł. XVII w.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
inny
LOKALIZACJA: Grodzisko w
Dąbrowce

ZAKRZÓW – DWÓR MUROWANY SENATOR, PARK DWORSKI

Dworek ma charakter neoklasycy i wchodzi w skład zabudowań podworskich. Został wybudowany pod koniec XIX w. przez Arcyksięcia Rainera Habsburga, poprzez administratora tych dóbr Ludwika Seelinga, który odebrał dobra izdebne i sąsiednie wsie, w tym Zakrzów, Stronie, Leśnicę od Wilhelminy Montleart Sachsem Curland. Po I WŚ majątek ziemski w Zakrzowie wraz z zabudowaniem dworskim zakupił od Państwa Polskiego

przemysłowiec naftowy, międzywojenny senator Zygmunt Lewakowski. W okresie okupacji 1939 – 1945 we Dworze funkcjonowało niemieckie gospodarstwo rolne, produkujące wódki gatunkowe dla hitlerowskich dygnitarzy. Pierwsze wzmianki archiwalne o Dworze znajdują się w dokumentach z 1948 r, mówią o tzw. „Dworze Wieża” zbudowanym na planie kwadratu ze słupem po środku, fragment tej zabudowy znajdujemy w miejscu dzisiejszej kawiarni. W Sali bankietowej, zwanej „Gdańską”- na belkowym zabytkowym stropie wyryto napis: „*RENOVATUM AD 1927*”. Po II WŚ dwór wraz z dobrami na mocy ustawy PKWN we wrześniu 1944 r. przeszedł na rzecz Funduszu Ziemi w ramach reformy rolnej. Służył jako dom wypoczynkowy dla kombatantów

późniejszych więźniów obozów koncentracyjnych, następnie jako ośrodek zdrowia. W późniejszych latach został przeznaczony na Państwowy Dom Dziecka. Źle użytkowany i w konsekwencji zdewastowany, czekał wiele lat na dobrego gospodarza. Dwór został odrestaurowany w latach 1980 – 1985 pod nadzorem konserwatorskim przez Rolniczą

NR KARTY W GEZ: 104/42
DATOWANIE: 2 poł. XIX w.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
usługi
LOKALIZACJA: środkowa
część wsi, przy głównej drodze, nr
ewid. dz. 3541

Spółdzielnie Produkcyjną „Chełm”, a następnie przeznaczono na hotel wraz z restauracją i kawiarnią. Otrzymał nazwę *SENATOR*, tym samym przypominając jego ostatniego historycznego właściciela, który to na wspomnianym belkowym stropie kazał wyryć następujące słowa: „*SIBI, AMICIS ET POSTERITATIS*”, co znaczy: „*sobie, przyjaciołom i przybywającym*”, których serdecznie dwór zaprasza w swoje progi. Z oryginalnych pomieszczeń zachowały się do dzisiaj salon z kominkiem i piecem oraz jadalnia w której zachował się drewniany strop i drewniane odrzwia. Park otaczający Dwór ma charakter krajobrazowy i obejmuje powierzchnię 4,5 ha. Składa się z: tarasowego założenia przed frontem dworu, stawu z altaną położonego po zachodniej stronie dworu oraz oświetlonych alejek parku otoczonych starodrzewem, złożonym z drzew: liściastych, lip, grabów oraz iglaków.

STRYSZÓW – DWÓR

Dwór został wzniesiony prawdopodobnie pod koniec XVI w. przez Adama Suskiego, jednakże źródła nie wskazują jednoznacznie czasu budowy obiektu. Obecna forma dworu pochodzi z XVIII w., w 1741 roku został gruntownie przebudowany przez ówczesnego właściciela Kazimierza Wilkońskiego, chorążego zamorskiego. Świadectwem tego jest zachowany napis na belce tragarzowej w Sali na parterze „*Renovatium Anno Domini 1741 Martii*”. Wtedy to nastąpiła zmiana charakteru budowli, z dworu obronnego stał się rezydencją wiejską o pewnych cechach baroku. Na masywnych wykonanych z łamanego piaskowca ścianach parteru wzniesiono częściowo drewniane, częściowo murowane z cegły i kamienia piętro z przestronnymi pokojami, a jego trzy ściany zewnętrzne okolono

NR KARTY W GEZ: 79/42
DATOWANIE: XVI w.,
 przebudowa XVIII w.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
 kulturalne
LOKALIZACJA: centrum wsi,
 nr ewid. dz. 2998/1

drewnianym balkonem. Ściany wewnętrzne i zewnętrzne oraz stropy dworu ozdobiono barokową polichromią, do dziś zachowaną wyłącznie w salonie i dawnej kaplicy.

W XIX w. dwór uległ kolejnej modernizacji, jego ówczesny właściciel Julian Gorczyński dobudował piętrową oficynę, dzięki czemu powiększył przestrzeń mieszkalną. Dokonał zmiany stolarki okiennej, wymurował dwa klasyczne kominki w salonie oraz pomieszczeniach północnej części dworu. Polichromie na stropach zostały wymyte, na ścianach zamalowane, a zewnętrzna polichromia została pokryta tynkiem. Wówczas zmieniło się również otoczenie rezydencji, od północy zaaranżowano rozległy park w typie angielskim. Budynki zaplecza gospodarczego zostały zmodernizowane, na miejscu drewnianych obiektów powstały murowane. W takim kształcie dotrwał do II WŚ, a po jej zakończeniu dwór wraz z budynkami gospodarczymi przejęty został przez PGR użytkowany na potrzeby szkolne, objazdowego kina i zabaw wiejskich. Z parku liczącego 9 ha powierzchni wycięto wszelkie drzewa, a teren podzielono i przeznaczono na działki budowlane.

W latach pięćdziesiątych XX w. dwór nie remontowany popadł w ruinę. Dopiero w 1958 r. dwór, oficynę i teren wokół nich o powierzchni 1 ha przejęły Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu. Wówczas został odrestaurowany, a przydworską oficyną rozebrana.

W 1969 r. decyzją ministra kultury i sztuki, w dworze zostało utworzone muzeum, które stało się oddziałem Zamku Królewskiego na Wawelu. W takiej formie funkcjonuje po dziś dzień. W pomieszczeniach dworu prezentowana jest stała ekspozycja „Wnętrza dworu polskiego w wieku XIX” oraz organizowane są wystawy czasowe. Ekspozycja stała została zaaranżowana tak, aby oddać atmosferę średnio zamożnego dworu. Prezentowane są cztery pomieszczenia: salon, gabinet, jadalnia i sypialnia.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W.ŚW. ANNY W ZAKRZOWIE

W latach 1932 – 1935 wzniesiony został murowany kościół o cechach neoromańskich obok dawnej świątyni drewnianej (modrzewiowego kościółka). Obiekt ten zaprojektowany został w Krakowie przez architekta Teodora Hoffmana. Świątynia została wymurowana z cegły z użyciem kamienia, tynkowana. Jednonawowa z wyższym prezbiterium zamkniętym półkoliście. Wnętrze o ścianach tynkowanych, polichromowanych, nakryte sklepieniem kolebkowym nad korpusem, półsferyczne nad prezbiterium i kaplicą. Posadzka z płyt, chór muzyczny masywny. Wyposażenie wnętrza barokowe, częściowo pochodzące z wcześniej wspomnianego modrzewiowego kościółka, który został wybudowany w 1720 r. i przetrwał w Zakrzowie, aż do 1948 r.. Ołtarz główny barokowy z XVI w. z obrazem św. Anny Samotrzec oraz przysłaniającym go obrazem przedstawiającym ucieczkę

NR KARTY W GEZ: 91/42
DATOWANIE: 1932 – 1935 r.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: południowa
część wsi, na stoku góry Chełm,
nr ewid. dz. 1240/5

św. Rodziny do Egiptu, ołtarze boczne z obrazami św. Józefa i św. Antoniego oraz NMP pochodzące z XV i XVI w.. Ponadto, ze starego kościółka przeniesiono również krucyfiksy z XVI w. i XVII w., pasyjkę z posągami MB różańcowej z ok. 1700 r. oraz drewniana figurę św. Anny Samotrzec z Matką Boską przedstawioną jako dziecko z XIV w., która ze względu na swoją wartość nie jest wystawiana w kościele. Kopię tej figury wykonaną z kamienia można

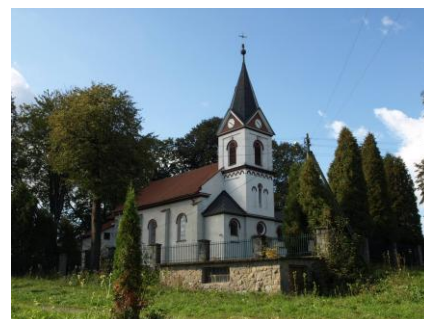
zobaczyć z tyłu kościoła.

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚW. JÓZEFA ROBOTNIKA W ŁĘKAWICY

W 1901 r. podjęto decyzję o budowie murowanej świątyni w miejscu kaplicy p.w. św.

NR KARTY W GEZ: 22/42
DATOWANIE: 1906 – 1908 r.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: centrum wsi,
część zwana „Podędworze”, nr
ewid. dz. 127/2

Wojciecha z XVII w.. Obecny kościół został wzniesiony w latach 1906 – 1908, wyposażony do 1912 r.. Jest to obiekt murowany z cegły z użyciem kamienia, jednonawowy z

węższym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Elewacja świątyni o skromnym, historyzującym detalu architektonicznym, głównie neoromańskim. Wnętrze nakryte sklepieniem kolebkowym, ściany tynkowane, posadzka z płytek ceramicznych. Wieża trójkondygnacyjowa, zwieńczona ostrosłupowym hełmem, zwieńczonym kulą z krzyżem. Wyposażenie wnętrza neogotyckie z zachowanymi elementami barokowego wyposażenia kaplicy p.w. św. Wojciecha: barokowy ołtarz boczny, obraz św. Rodziny umieszczony w ołtarzu głównym, krzyż z postacią Chrystusa wykonany z kości słoniowej z XVII w. oraz płaskorzeźba Boga Ojca przy chrzcielnicy.

PARAFIALNY KOŚCIÓŁ P.W. ŚW. JANA Z KĘT W STRYSZOWIE

NR KARTY W GEZ: 49/42
DATOWANIE: 1742 r.
przebudowany 1841 r.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: centrum wsi,
nr ewid. dz. 360

Pierwsza wzmianka o kościele pochodzi z 1325 – 1327 r. i był on pod wezwaniem Św. Mikołaja. W XV w. wzniesiony drewniany kościółek stanowił filię Kościoła Parafialnego w Kleczy i przez pewien czas zboru kalwińskiego. W 1529 roku Cystersi z Mogiły pod Krakowem założyli w Stryszowie parafię. W 1739 r. drewniany kościółek spłonął, a nowy wybudowany w 1742 r. przez Kazimierza Wilkońskiego otrzymał wezwanie

Św. Jana Kantego.

Kościół nosi cechy barokowe, klasycystyczne i neogotyckie. Wewnątrz świątyni znajdują się trzy ołtarze: główny oraz dwa boczne. Ołtarz główny zbudowany jest w stylu późnobarokowym z trzema wymiennymi obrazami Trójcy Świętej, Chrystusa Ukrzyżowanego i Najświętszego Serca Pana Jezusa. W koronie ołtarza znajduje się obraz patrona parafii, św. Jana z Kęt z 1 poł. XVII w., dopełnieniem wystroju ołtarza są figury świętych Apostołów Piotra i Pawła.

Patrząc od wejścia głównego, po lewej stronie znajduje się ołtarz boczny z obrazami św. Juliana i Matki Bożej Pocieszenia. Po prawej stronie znajduje się drugi boczny ołtarz z obrazami Matki Bożej Różańcowej i św. Mikołaja. Obok tego ołtarza, we wnęce znajduje się późnogotycka płaskorzeźba „Modlitwa w Ogrońcu”, pochodząca z ok. 1500 roku ze szkoły Wita Stwosza. Całość wystroju wnętrza kościoła uzupełniają: ambona z okresu późnego baroku z figurą św. Stanisława biskupa i męczennika, pochodząca ze starego kościółka chrzcielnica z rzeźbą przedstawiającą Chrzest Chrystusa w rzece Jordan oraz żelazna krata w głównych drzwiach, późnobarokowa, zabytek rzemiosła krakowskiego, według tradycji przeniesiona z kościoła Bernardynów w Krakowie.

KAPLICA P.W. ŚW. ANTONIEGO W STRYSZOWIE

Obiekt o cechach późnobarokowych, kaplica wnętrzowa, murowana z kamienia, tynkowana. Obiekt zbudowana na planie kwadratu, jednowniętrzny, nakryty kopułą o sylwecie półeliptycznej, z okładziną kamienną. W narożnikach z kamiennymi nasadnikami w kształcie szyszek. Kopuła zwieńczona kamienną latarnią. Wejście od frontu o półkolistym wykończeniu górą, ujęte profilowanym, kamiennym portalem o dekoracyjnych jońskich kapitelach. Drzwi dwuskrzydłowe płycinowe, o ozdobnym detalu stolarskim. Nad wejściem kamienna tablica z wizerunkiem Chrystusa Salvatora w wieńcu podtrzymywanym przez dwa aniołki i napisem: „ANTONI CIPCIENSKI/FUNDATOR/PROSI OZDROWAŚ MARYA/ ZA DUSZE ZMARŁYCH/ RP1819 D 7 MAIA”. Po prawej stronie portalu znajduje się kamienna

NR KARTY W GEZ: 55/42
DATOWANIE: 1819 r.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: centrum wsi,
przy stacji PKP, nr ewid. dz.
3034/2

niej płaskorzeźba kamienna Modlitwy w Ogrońcu z pocz. XIX w.. Ponadto w kaplicy rzeźby kamienne Św. Antoniego i Św. Kazimierza zapewne z czasu budowy kaplicy oraz oleodruki z wizerunkiem Serca Marii i Serca Jezusa.

kropielnica, nad którą płaskorzeźbiona postać Św. Jana Nepomucena. Otwory kamienne kapliczki małe, półkolistie zamknięte górą, z okienkami czteropolowymi w drewnianych ramach. Ściany wewnątrz kaplicy tynkowane i malowane w kolorze błękitnym. W ścianach po bokach ołtarzyka głębokie nisze zwieńczone półkolistie i ozdobione górą motywami muszli. Ołtarzyk kamienny, mensą o formach barokowych. Na

Kaplica przez prawie dwieście lat ulega naturalnym procesom destrukcyjnym. Ogólny stan techniczny oraz estetyka obiektu wymagają podjęcia profesjonalnych działań konserwatorskich.

ŚWIĘTY ONUFRY

W gminie Stryków znajdują się dwie kapliczki św. Onufrego i należą do najstarszych zachowanych kapliczek tego regionu.

Pierwsza z nich umiejscowiona w Stroniu – pod lipą (została krótko scharakteryzowana w Załączniku nr 2 do Programu, str. nr 5), druga z nich znajduje się w miejscowości Stryszków - na górze Chełm . Kult św. Onufrego w Polsce jest mało popularny, stąd kapliczki mu poświęcone należą do rzadkości. Umieszczenie na terenie gminy, aż dwóch obiektów z XVI i XVIII w. czczących tego świętego jest niezwykle ważne.

KAPLICZKA ŚW. OUFREGO – STRYSZÓW

Figura kamienna z piaskowca z wyrytym napisem 1564 r. figura została skradziona w 1971 r., odnaleziono ją dopiero w 1986 r. w Makowie Podhalańskim. Pierwotnie kapliczka umieszczona na metalowym bolcu, co umożliwiało jej obracanie. Miejscowa ludność

NR KARTY W GEZ: 70/42
DATOWANIE: 1564 r.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: szczyt góry
Chełm, brak nr ewid. dz.

wierzyła, iż ustawienie jej w kierunku podróży zagwarantuje im pomyślności i ochronę przed niebezpieczeństwami. Figura świętego ustawiona jest na prostopadłościennym, gzymsowanym postumencie o ściętych narożach. Święty został wykuty w piaskowcu, przedstawiony jest w pozycji klęczącej, z twarzą skierowaną ku niebu i rękoma złożonymi do modlitwy. Długie

włosy i broda okrywają nagie ciało świętego. Na postumencie od czoła umieszczona jest data 1681. Postument dołem wsparty jest na dwuspadowym cokole.

KAPLICA MSZALNA P.W. ŚW. JANA W STRONIU

Kaplica orientowana, ołtarzem zwrócona jest w kierunku zachodnim. Teren wokół kaplicy otoczony murem – metalowym ogrodzeniem wykonanym współcześnie. Kaplica posiada cechy obiektu późnobarokowego, została wmurowana z kamienia z użyciem cegły, tynkowana, powstała na planie kwadratu, jednownętarna, z dobudowanym nowszym zadaszeniem od strony wschodniej. Mury kaplicy masywne, kamiennie – ceglane, tynkowane gładko. Od frontu

NR KARTY W GEZ: 39/22
DATOWANIE: 1 poł. XIX w.
(około 1800 r.)
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: centrum wsi,
nr ewid. dz. 3106/4

zadaszenie drewniane o konstrukcji szkieletowej, wsparte na niskich kamiennych murkach. Dach kaplicy czterospadowy z obszerną kopułą o kształcie latarni na sygnaturkę. Wnętrze nakryte sklepieniem kolebkowym, kamiennym, otynkowanym. Na sklepieniu polichromia z przedstawieniem nowotestamentowej sceny *Zwiastowania NMP*, ujęta dekoracją roślinną. Na ścianie zachodniej (ołtarzowej) scena *Chrztu Chrystusa*. Mensa ołtarzowa drewniana, na niej kamienna, polichromowa rzeźba *Chrystusa Upadającego pod krzyżem*, pochodząca z czasu

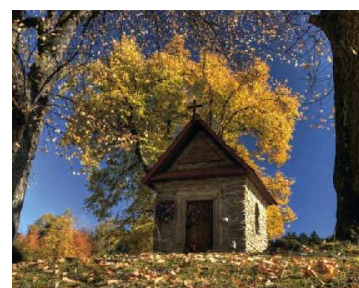
budowy kaplicy. Na ramionach krzyża napisy: „*VERTE LANG. NOST. PSIE TULIP ET DOLORES*” oraz „*NOSTROS IPSE*”. Dodatkowo na mense znajduje się krzyż ołtarzowy, figura św. Jana Nepomucena, a na ścianach oleodruki oprawione w ramy. W okresie letnim odprowadzane są przy niej msze święte.

KAPLICZKA ŚW. ANTONIEGO W ZAKRZOWIE

Kapliczka została wzniesiona w 1811 r., gruntownie odrestaurowana została 1997r. Kapliczka stoi na skraju lasu,

NR KARTY W GEZ: 93/42
DATOWANIE: 1811 r.
RODZAJ UŻYTKOWANIA:
kultowe
LOKALIZACJA: w pół. części
wsi przy drodze na Bugaj
Zakrzowska, nr ewid. dz. 1805/1

wzniesiona na planie prostokąta, murowana z kamienia łamanego, nakryta dachem dwuspadowym. Nad ścianą szczytową z wejściem mały daszek okapowy i tablica drewniana z napisem „*Św. Antoni/*

Niech nas Twa prośba/od złego broni”. Na ścianie północnej wmurowana jest kamienna tablica z wyrytą treścią: „*Na chwałę Bogu/ Kapliczkę Świętego/ Antoniego odnowili? Żurek Julian/ Smolik Antoni? Z Kalwarii Zebrzydowskiej/ Roku Pańskiego 15.X. 1997*”. Na ścianie wschodniej, nad okapem zawieszona jest drewniana tablica z napisem: „*Chwalcie Pana wszystkie narody/ Chwalcie go wszystkie pokolenia/ Bo jest nad nami miłosierdzie jego? A prawda pańska trwa wiecznie*”. Na niej ustawiony jest krucyfiks i figurki gipsowe Najświętszego Serca Jezusa i NMP. Portal wejściowy do kaplicy kamienny z wyrytą datą AD 1811. Po prawej stronie portalu umieszczona kropielnica. Wewnątrz o ścianach tynkowanych, nakryte stropem deskowym z polichromią niebieską i złotymi gwiazdami. W ścianie wschodniej profilowana półkolistą niszą, w której ustawiona drewniana mensa ołtarzowa. Na niej polichromowa figura św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem na ramieniu oraz niewielka polichromowana figura anioła Św. Antoni (ok. 1195 - 1231). Franciszkanin jest patronem żniw, par narzeczeńskich, sierot i dzieci a także więźniów.

6.6. Stanowiska archeologiczne.

Na obszarze Gminy Stryków zewidencjonowanych zostało 48 stanowisk archeologicznych. Są znakiem istnienia na tym terenie działalności człowieka sprzed wielu wieków. Cechują się zróżnicowaną chronologią, poczynając od prehistorii - epoki kamienia i jej młodszego okres paleolitu i neolitu, poprzez kulturę łużycką epoki brązu i ślady wpływów rzymskich epoki żelaza, po średniowiecze. Pełne zestawienie stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenie Gminy znajduje się z **Załączniku nr 5** do Programu.

Podczas prac wykopaliskowych przy budowie zbiornika Świnna Poręba natrafiono na liczne zabytki archeologiczne. W 2015 roku prowadzono badania archeologiczne na Grodzisku Bugaj Zakrzowski. Zebrane eksponaty są w trakcie opracowań naukowych. Zamierzeniem gminy jest umieszczenie ich w odtworzonym Dworze w Dąbrówce i utworzenie tam Muzeum Archeologicznego.

6.7. Dziedzictwo niematerialne.

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostkę. Ten rodzaj dziedzictwa przekazywany jest z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Pojęcie dziedzictwa niematerialnego jest bardzo trudne do zdefiniowania w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo materialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem, lokalną kuchnią itp..

Co roku w Gminie Stryszów odbywa się cykl imprez kulturowych:

- **ONUFRALIA** – Imieniny Gminy Stryszów, impreza cykliczna organizowana od 2004 r. w czerwcu w malowniczym miejscu w Stroniu na Kamionce, w programie imprezy znajdują się corocznie m.in. występy: kapel regionalnych, zespołów dziecięcych, orkiestr dętych, gwiazd estrady, mecz piłki nożnej samorządowców oraz festyn integracyjny.
- **PIKNIK „POŻEGNANIE LATA”** – impreza kulturalno – rekreacyjna, organizowana od 2000 r. w ostatnią niedzielę sierpnia na LKS „Chełmn” Stryszów, program imprezy obfituje w wydarzenia artystyczne, sportowe, rekreacyjne i kulturalne, z gwiazdą estrady i fajerwerkami,
- **DOŻYŃKI GMINNE** – impreza organizowana we wrześniu, co roku w innym sołectwie Gminy, Święto plonów - staropolskie dziękczynienie za urodzaj i plony. Uroczystości dożynkowe są zawsze barwne i pełne tradycji, świadczą o bogatym dziedzictwie kulturowym mieszkańców ziemi stryszowskiej,
- **GMINNE OBCHODY DNIA STRAŻAKA** – impreza odbywająca się rokrocznie w maju, uroczystość o charakterze lokalnym, podczas której wręczane są medale i oznaczenia dla zasłużonych druhów ochotników z terenu gminy,
- **WYŚCIG KOLARSKI O PUCHAR WÓJTA GMINY STRYSZÓW** – impreza sportowa odbywająca się na przełomie lutego i marca, impreza, co dwa lata ma rangę Mistrzostwa Małopolski, podczas której stryszowska ziemia gości kolarzy z województwa małopolskiego, śląskiego i opolskiego,
- **GWIEŹDZISTY ZŁOT TURYSTYCZNY SZLAKAMI JANA PAWŁA II** – impreza cykliczna odbywająca się na terenie Małopolski (na terenie gminy Stryszów odbyła się dwukrotnie w 2004 i 2006 roku), ma na celu przybliżenie młodzieży piękna krajobrazu Beskidów, Tatr i Pienin.

W trosce o dziedzictwo niematerialne mieszkańców gminy powstała **BURSZTYNOWA BIBLIOTEKA – ludzie, miejsca, zdarzenia** – są to zbiory publikacji opisujące niezwykłych ludzi, niepowtarzalne miejsca i niezapomniane wydarzenia związane z Małą Ojczyzną Gminy Stryszów, Szlakiem Bursztynowym oraz Szlakiem Przydrożnej Modlitwy Ekomuzeum. Cykl wydawnictw zapoczątkowany został publikacją zatytułowaną „U źródeł naszej wolności – Zapomniany bohater ze Stronia”. Dzieło to, to niepublikowane dotychczas wspomnienia dr. Franciszka Leńczowskiego – adiutanta gen. Hallera,

upamiętniające 100 rocznicę wybuchu I WŚ. Drugą publikacją biblioteki jest „Encyklopedia Stryszowa i okolic – historia, atrakcje i szlaki turystyczne”. Opracowanie to stanowi bogate źródło informacji o gminie, przybliża historię, tradycję oraz dziedzictwo kulturowe regionu w tym gmin należących do LGD Gościniec 4 Żywiołów. Zespół redakcyjny Bursztynowej Biblioteki ma w planie wiele innych publikacji.

W Gminie Stryszów funkcjonuje **5 Kół Gospodyń Wiejskich**, w : Stryszowie, Leśnicy, Stroniu, Zakrzowie i Łękawicy. W każdym z tych sołectw koło prowadzone jest przez doświadczoną gospodynię. Kobiety należące do Kół Gospodyń Wiejskich, dbają o to, żeby w naszym regionie nie zanikała tradycja lokalnych potraw. Kultywują staropolskie przepisy kulinarne, prowadzą zajęcia i warsztaty, podczas których można poznać tajniki zawodowego kucharstwa. Koła Gospodyń mają istotny wpływ na podczymywanie lokalnego folkloru i tradycji staropolskiej. Koło Gospodyń Wiejskich w Łękawicy od 2011 roku działa jako Stowarzyszenie. Prezentuje folklor ziemi łękawskiej poprzez tradycyjny ubiór. **Strój łękawski** kobiet składa się z spódnicy z motywem ludowym, białej bluzki z haftowanym kołnierzykiem i bogato zdobionego gorsetu, strój wzbogacają czerwono trzywarstwowe korale oraz skórzane buty w kolorze bordo. Ubiór męski składa się z kaftana wykonanego z granatowego sukna, ozdobionego kolorowymi frędzlami i guzikami. W skład stroju wchodzi kapelusz z pawim piórem oraz zdobiony skórzany pas.

W trosce o rodzimych twórców powstała **Galeria Produktu Lokalnego w Stryszowie** funkcjonująca przy Gminnym Centrum Informacji Turystycznej. W Galerii prezentowane jest lokalne rzemiosło rodzimych twórców przeznaczone do sprzedaży. Większość oferowanych produktów to niepowtarzalne, autorskie pomysły. W ofercie znajdują się nie tylko regionalne pamiątki, ale i ciekawe dodatki do wnętrz wykonane zanikającymi technikami. Stryszowska „Galeria PL” to nie tylko bogata i ciekawa ekspozycja, ale przede wszystkim uzdolnieni artystycznie ludzie, ci którzy tworzą oraz ci którzy podziwiają twórczość innych. Galeria to również młodzież i dzieci, które przychodzą na warsztaty, zainspirowane otaczającymi je oryginalnymi przedmiotami tworzą własne, niepowtarzalne dzieła.

Gminny Ośrodek Kultury uczestniczył w realizacji wielu projektów angażujących społeczność lokalną w upowszechnianie i troskę o regionalną kulturę. Wśród nich należy wyróżnić:

- „ARCYDZIEŁA MISTRZÓW” – cykl koncertów muzyki poważnej w zabytkach architektury sakralnej – w kościołach Gminy Stryszów,
- „DUSZA ARTYSTY TKWI W KAŻDYM Z NAS – cykl warsztatów łączących zdobywanie wiedzy teoretycznej z rozwijaniem aktywności plastycznej dzieci” –

specjalistyczne warsztaty artystyczne, wspierające dziecięcą kreatywność i potrzebę innego spojrzenia na sztukę przez dzieci,

- „SKAZANI NA TEATR – ZDERZENIE POKOLEŃ” – edukacja kulturowa poprzez stworzenie międzypokoleniowego spektaklu teatralnego – projekt aktywizujący osoby starsze, seniorów, którzy wspólnie z młodszym pokoleniem uczestniczyli w warsztatach teatralnych, podsumowaniem projektu była prezentacja spektaklu „Tato, tato sprawa się rypla”,

- „ŚPIEWAJ RAZEM Z NAMI” – powstanie śpiewnika biesiadno-turystycznego oraz cykl warsztatów muzycznych – celem projektu było zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez zgromadzenie starych piosenek i przyśpiewek oraz wydanie śpiewnika dla przyszłych pokoleń

- „W POSZUKIWANIU ŹRÓDEŁ – organizacja warsztatów, konkursów, wystaw” – projekt dotyczył podniesienia jakości życia lokalnej społeczności poprzez organizację warsztatów nawiązujących do dawnych tradycyjnych zajęć i rzemiosła oraz przeprowadzenie regionalnego konkursu recytatorskiego promującego poetów naszego regionu.

Z inicjatywy GOK w 2012 roku powstał regionalny dziecięcy zespół **MALI STRONIE**, który składa się z dzieci z terenu Gminy Stryszów. Zespół kultywuje tradycje i zwyczaje ludowe charakterystyczne dla naszego regionu. Mali Stronienie prezentują pieśni oraz obrzędy ludowe. Prezentują folklor ziemi stryszowskiej poprzez tradycyjny strój, który stanowi jeden z podstawowych wyznaczników odrębności regionalnej. Strój dziewczęcy składa się z białej bawełnianej bluzki z koronką, aksamitnego gorsetu w kolorze bordowym z kaletkami z przodu sznurowanego czerwoną wstążką. Gorset zdobiony jest złotą lamówką i szelągkami. Granatowa spódnica w kwiaty przykryta jest białą, bawełnianą zapaską. Spod spódnicy wystaje haftowana halka. Chłopcy ubrani są w białe haftowane koszule, granatowe kamizelki obszyte czerwoną lamówką sięgające do bioder oraz spodnie z czarnego sukna. Młodzieńcy noszą wysokie czarne buty z cholewami oraz czarne kapelusze z czerwoną wstążką.

Zespół Mali Stronienie wzoruje swoją twórczość na zespole regionalnym **STRONIANIE**, który funkcjonuje od 1976 r., został założony przez Kazimierza Grzybka przy GOK w Stroniu. W wyniku funkcjonowania zespołu powstała konieczność odtworzenia strojów regionalnych dla terenów pogranicza wpływu ludowej kultury krakowskiej i górskiej. Przy zaangażowaniu wielu osób i po konsultacjach z Muzeum Etnograficznym w Krakowie sporządzono projekt strojów, które następnie wykonała Artystyczna Pracownia Krawiecka w Warszawie. W swoim repertuarze Stronianie prezentują piosenki, pieśni, zwyczaje i obyczaje właściwe dla swojej wsi i okolic. Zespół debiutował w Wadowicach w 1977 roku

na „Wojewódzkim Świącie Teatru” sztuką regionalną „Wesele wiejskie”. Sztuka ta została napisana przez Marię Stanowską - poetkę ludową i autorkę licznych tekstów dla zespołu. W późniejszym czasie zespół występował na licznych scenach artystycznych.

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobu i otoczenia danej jednostki terytorialnej, ułatwia identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na prowadzenie planu strategicznego:

S – STRENGTHS, czyli mocne strony

W – WEAKNESSES, czyli słabe strony

O – OPPORTUNITIES, czyli szanse

T – THREATS, czyli zagrożenia.

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowana została analiza SWOT.

	CZYNNIKI WSPIERAJĄCE ROZWÓJ	CZYNNIKI HAMUJĄCE ROZWÓJ
STAN OBECNY	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SPODZIEWANE ZJAWISKA PRZYSZŁE	SZANSE	ZAGROŻENIA

Informacja strategiczna poszeregowana została według opisanych kryteriów na cztery grupy zapisane w macierzy strategicznej, w której lewa połowa zawiera dwie kategorie czynników pozytywnych – mocnych stron i szans Gminy Stryszów, a prawa strona dwie

kategorie czynników negatywnych – słabych stron i zagrożeń. Mocne i słabe strony to cechy stanu obecnego, a szanse i zagrożenia opisują spodziewane zjawiska przyszłe.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- atrakcyjne położenie Gminy Stryszów, sprzyjające rozwojowi turystyki, bliskość dwóch bardzo ważnych miejsc pielgrzymkowych: Kalwarii Zebrzydowskiej i Wadowic, - interesujące obiekty zabytkowe – kościoły, dwory, - duża liczba kapliczek i figur przydrożnych (kamiennych, drewnianych) – wpisanych w malowniczy krajobraz kulturowy Gminy, - bogata historia Gminy - czystość środowiska, - wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, wynikające z położenia Gminy na pograniczu: Beskidu Makowskiego, Beskidu Małego i Pogórza Wielickiego, - dobra dostępność komunikacyjna – przez Gminę przebiega linia kolejowa z Krakowa do Zakopanego nr 97 oraz bliskość drogi krajowej nr 52 Głogoczów – Bielsko Biała, która jest częścią połączenia komunikacyjnego prowadzącego z granicy państwa w Cieszynie do Krakowa, w miarę dobra komunikacja Busowa, - uaktualnione miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, obejmujące wszystkie sołectwa, czyli 100% obszaru Gminy Stryszów (sołectwo Zakrzów i Dąbrówka są w czasie aktualizacji), - posiadanie Strategii Rozwoju Turystyki – Kraina Jeziora Mucharskiego zmierzająca do wykreowania i rozwoju markowego produktu turystycznego regionu, przy wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych Gminy, - otwartość i przychylność władz samorządowych w zakresie przedsięwzięć związanych z ochroną dziedzictwa materialnego i niematerialnego Gminy oraz walorów przyrodniczych, - posiadanie Gminnej Ewidencji Zabytków, - utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych, - dobre warunki do rozwoju agroturystyki i rekreacji, rozbudowana sieć szlaków turystycznych (znakowane szlaki turystyczne piesze, Bursztynowy Szlak Rowerowy, Szlak przydrożnej Modlitwy, Małopolski Szlak Owocowy), oznaczone trasy nornic working, wypożyczalnia rowerów,	- niewielka popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, - niewielkie zrozumienie społeczeństwa dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, - samowolne i niewłaściwe prowadzenie remontów obiektów zabytkowych, powodujące utratę ich walorów zabytkowych, - niewystarczający stan zabezpieczenia zabytków i postępujący proces ich niszczenia, - niepełne wykorzystanie walorów turystycznych gminy, - niewielka liczba publikacji i folderów promujących największe atrakcje gminy, - skąpa oferta edukacyjna szkół dotycząca rozwijania tożsamości regionalnej, - niezbyt dobra sytuacja finansowa gminy, ograniczone środki pomocowe, - słabo rozwinięta baza gastronomiczna i noclegowa na terenie Gminy Stryszów, - brak zainteresowania ze strony właścicieli obiektów zabytkowych zlokalizowanych na posesjach prywatnych potrzebą renowacji tych obiektów, - niska świadomość i brak dostatecznej wiedzy na temat pozyskiwania środków zewnętrznych na niezbędne prace restauratorskie i renowacyjne

- żywa kultura ludowa, bogate dziedzictwo niematerialne i twórczość artystyczna: • aktywna działalność twórców ludowych, którzy kultywują i podtrzymują tradycje lokalne – działalność Galerii Produktu Lokalnego – prezentacja prac i możliwość ich sprzedaży • aktywność społeczno – kulturalna Kół Gospodyń Wiejskich, • aktywna działalność władz samorządu oraz mieszkańców Gminy w celu zachowania dziedzictwa historycznego i kulturowego poprzez wydanie pamiętników Franciszka Lenczowskiego – adiutanta gen. Hellena, encyklopedii Stryżowa i okolic prezentującej regionalną historię, atrakcje i szlaki turystyczne; zespół redakcyjny ma w planie wydanie wiele innych publikacji, - współpraca międzyregionalna na rzecz rozwoju obszarów wiejskich przy wykorzystaniu i poszanowaniu walorów przyrodniczych i kulturowych: • Lokalna Grupa Działania – Gościniec 4 Żywiołów, • Strategia Rozwoju Turystyki – Kraina Jeziora Mucharskiego, • Stowarzyszenie Gmin Babiogórskich, - działalność lokalnych organizacji społecznych mających na celu promocję i rozwój Gminy Stryżów oraz troskę o regionalne, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe: • Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Stryżowskiej, • Stowarzyszenie św. Jana Kantego, - bogata oferta imprez cyklicznych, - działalność Gminnego Centrum Informacji Turystycznej i Gminnego Ośrodka Kultury, - funkcjonowanie w gminie: • Ośrodka Wczasowo – Rekolekcyjnego im. Jana Pawła II Caritas w Zakrzowie z bogatą bazą turystyczną i kaplicą z możliwością organizacji koncertów, • Dworu w Stryżowie będącego miejscem prezentacji wystaw artystycznych i wernisaży.	
SZANSE	ZAGROŻENIA
- dostępność środków na renowację i zagospodarowanie zabytków – środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, itp. - możliwość uzyskania wsparcia finansowego W ramach nowej perspektywy finansowej UE 2014 – 2020 na działania związane z ochroną dziedzictwa	- proces postępującej biurokratyzacji i formalizacji programów unijnych i rządowych, wiążący się z trudnościami w zakresie aplikowania po środki oraz zniechęceniem niektórych podmiotów do ubiegania się o środki, - traktowanie przez niektórych właścicieli konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego jako problemu ograniczającego dysponowanie własnością

kulturowego, w szczególności poprzez realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach, rozwój szlaków kulturowych, realizację projektów kulturowych, - możliwość uzyskania pomocy finansowej od podmiotów gospodarczych na rzecz ratowania obiektów zabytkowych, - zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków, - szersza promocja walorów przyrodniczych i kulturowych regionu, przyciągająca turystów z poza obszaru Gminy Stryszów, - rozwój agroturystyki przy wykorzystaniu sprzyjających warunków przyrodniczych oraz rozwój rekreacji realizowany poprzez wykorzystanie istniejącej infrastruktury i potencjalnej związanej z zagospodarowaniem turystycznym obrzeży zbiornika „Świnna - Poręba”, - wykorzystanie walorów przyrodniczych, kulturowych i dziedzictwa w zakresie budowy oferty turystyczno – rekreacyjnej, - utworzenie nowych produktów turystycznych regionu w oparciu o istniejące i potencjalne zasoby (wykreowanie i rozwój markowego produktu turystycznego oraz skuteczne zarządzanie tymże produktem na obszarze Krainy Jeziora Mucharskiego), - rozwój bazy gastronomicznej i noclegowej pozwalającej na pobyt wielodniowy turystów, - wzrost świadomości w widzeniu obiektu zabytkowego jako doskonałego produktu turystycznego, - zainteresowanie gminą ze strony prywatnych inwestorów - dynamiczny rozwój regionu, - wzrost znaczenia sektorów kultury i turystyki dla gospodarki regionu, - podniesienia poziomu życia mieszkańców, - wzrost potrzeb społecznych w zakresie zagospodarowania czasu wolnego (zapotrzebowanie na oferty kulturalne), - rozwój lokalnych organizacji społecznych przy pomocy wsparcia płynącego z Urzędu Gminy Stryszów, - edukacja i popularyzacja wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym wśród dzieci i młodzieży	prywatną, - brak komunikacji i współpracy oraz niechęć jej nawiązania na linii właściciel zabytku – władze samorządowe, - wysokie koszty utrzymania i modernizacji zasobu zabytkowego, - brak wystarczających środków finansowych prywatnych właścicieli zabytków na prace konserwatorskie i restauratorskie przy tychże obiektach, - brak przepisów stymulujących (zachęt, wsparcia) dla prywatnych właścicieli obiektów, - niechęć mieszkańców Gminy do pogłębiania wiedzy w temacie skarbów kultury, dziedzictwa i tradycji charakteryzujących region Gminy Stryszów,
--	---

poprzez realizację programów w przedszkolach i szkołach na terenie gminy, organizowanie wycieczek pieszych, wystaw, warsztatów, konkursów. - możliwość kontynuowania działań zmierzających do powstawania nowych i aktualizacji już istniejących szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego - możliwość opracowywania i aktualizacji już istniejących map zabytków Gminy, jako atrakcyjnej graficznej formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego, - wzrost świadomości i zainteresowania mieszkańców oraz właścicieli zabytków, związanego z ochroną i opieką nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym regionu, - nawiązanie współpracy pomiędzy właścicielami nieruchomości, na której znajduje się zabytek a władzami samorządowymi, w celu jak najbardziej efektywnej ochrony i opieki nad zabytkiem, - zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców poprzez: pielęgnowanie tradycji, organizowanie świąt lokalnych, pikników, imprez cyklicznych, konkursów.	
---	--

8. Założenia programowe.

8.1. Priorytety programu opieki.

W toku analizy, określono cztery priorytety realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Stryszów na lata 2016 – 2019:

- **PRIORYTET I: REWITALIZACJA¹⁴⁸ ZABYTEKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**
- **PRIORYTET II: DBAŁOŚĆ O ZASÓB DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**
- **PRIORYTET III: KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ DOTYCZĄCEJ WALORÓW I ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU ORAZ POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA I OCHRONY**

¹⁴⁸ z łac. „re-+vita” - dosłownie: przywrócenie do życia, ożywienie

- **PRIORYTET IV: WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA ROZWOJU SPOŁECZNO – GOSPODARCZEGO REGIONU**

8.2. Kierunki działań i zadania programu opieki.

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań oraz zadania szczegółowe, jakie należy podjąć w celu jak najbardziej efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami w Gminie Stryszów.

PRIORYTET I: REWITALIZACJA ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

KIERUNKI DZIAŁAŃ:	ZADANIA:
ZAHAMOWANIE PROCESU DEGRADACJI ZABYTKÓW ORAZ POPRAWA ICH STANU ZACHOWANIA I UŻYTKOWANIA	- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na prace remontowo – konserwatorskie zabytków będących własnością gminy, - prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy (w ramach uzyskanych środków zewnętrznych), - wspieranie działań zmierzających do prowadzenia prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych należących do osób prywatnych, poprzez informowanie właścicieli tychże obiektów o możliwości pozyskania środków finansowych - zewnętrznych na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach, - merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków o przyznanie środków finansowych na odnowę zabytków z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych, - pozyskanie inwestorów prywatnych zainteresowanych odnową, zagospodarowaniem i wykorzystaniem na cele usługowe, turystyczne, itp. obiektów zabytkowych, - racjonalne wykorzystanie funduszy Gminy na prace ratownicze, zabezpieczające i konserwatorskie przy obiektach zabytkowych,
UTRZYMANIE I ROZWÓJ BOGACTWA KULTUROWEGO ORAZ TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ MIESZKAŃCÓW	- podejmowanie i wspieranie inicjatyw służących zachowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu – tradycji, folkloru, popularyzacja i odtwarzanie zwyczajów regionalnych, - wzmacnianie (organizacyjne, finansowe, promocyjne, itp.) sztuki ludowej, lokalnych twórców i artystów, realizowane

	poprzez dalsze wspieranie działalności Galerii Produktu Lokalnego, - aktywizowanie mieszkańców do uczestnictwa w kulturze lokalnej poprzez wspieranie i inicjowanie działalności zespołów i orkiestr funkcjonujących na terenie Gminy, Kół Gospodyń Wiejskich, Teatru Młodych, Gminnego Ośrodka Kultury oraz organizowaniu imprez cyklicznych dla mieszkańców i turystów przybywających do Gminy Stryszów, - wspieranie organizacji wystaw, wernisaży w Muzeum Stryszów - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność kulturową regionu, - budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie zasad promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy, dumy z przeszłości oraz tradycji,
--	--

PRIORYTET II: DBAŁOŚĆ O ZASÓB DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

KIERUNKI DZIAŁAŃ:	ZADANIA:
REALIZOWANIE ZADAŃ KOMPETENCYJNYCH SAMORZĄDU DOTYCZĄCYCH OPIEKI NAD ZABYTKAMI, JAKO POTWIERDZENIE UZNANIA ZNACZENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	- coroczne wydzielanie w budżecie gminy środków finansowych umożliwiających realizację zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, - konsekwentne i planowe realizowanie działań samorządowych w zakresie ochrony zabytków, - wspieranie stowarzyszeń społecznych zajmujących się zagadnieniami ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu, - wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych, - wspieranie właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z właściwym utrzymaniem i użytkowaniem obiektów zabytkowych, - stała współpraca samorządu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
ZINTEGROWANA OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	- uwzględnienie ochrony zabytków ruchomych i nieruchomych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, zasad ochrony odnoszących się do sfer konserwatorskich, w tym sfer występowania zabytków archeologicznych oraz zasad ochrony krajobrazowej przy aktualizacji dokumentów dotyczących polityki przestrzennej Gminy: studialnych oraz dokumentów mających charakter prawa miejscowego,

	- realizacja i kontrola zapisów dotyczących opieki i ochrony nad zabytkami zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, - zachowanie historycznych układów przestrzennych oraz dalszego ich rozwoju na zasadzie kontynuacji, wymiany i uzupełnienia istniejącej zabudowy,
BADANIE I DOKUMENTOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ ROZSZERZENIE OCHRONY JEGO ZASOBU	- bieżące zarządzanie Gminną Ewidencją Zabytków (weryfikacja zasobów, zbieranie informacji o aktualnym stanie zachowania zabytków, aktualizacja gminnej ewidencji zabytków), - prowadzenie bieżących, terenowych prac rozpoznawczych dotyczących potencjalnych obiektów zabytkowych na terenie gminy nie objętych jeszcze ochroną, - merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków o wpis zabytków ruchomych i nieruchomych do rejestru zabytków, - podjęcie działań mających na celu wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych, należących do Gminy, nieujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne, naukowe i/lub artystyczne,

PRIORYTET III: KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ DOTYCZĄCEJ WALORÓW I ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU ORAZ POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA I OCHRONY

KIERUNKI DZIAŁAŃ:	ZADANIA:
SZEROKI DOSTĘP DO INFORMACJI O DZIEDZICTWIE KULTUROWYM GMINY	- zamieszczenie na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej Gminy Stryków – Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019 oraz wydanie dokumentu drukiem, - elektroniczna publikacja Gminnej Ewidencji Zabytków na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej Gminy Stryków, w celu zwiększenia świadomości o zasobie dziedzictwa kulturowego regionu, jak również poinformowania właścicieli obiektów zabytkowych, - udostępnianie i systematyczna aktualizacja informacji o: zabytkach, wystawach, konkursach, imprezach okolicznościowych na stronie internetowej Gminy, - publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej, w materiałach promocyjnych oraz na stronie internetowej Gminy, - wspieranie działalności Gminnego Centrum Informacji Turystycznej,

PODNOSENIE ŚWIADOMOŚCI WŁAŚCICIELI PRYWATNYCH OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH O POTRZEBIE I MOŻLIWOŚCIACH OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	- podnoszenie świadomości właścicieli obiektów zabytkowych, co do wartości historycznej i materialnej posiadanych obiektów, - informowanie właścicieli prywatnych obiektów zabytkowych o możliwości dokonania wpisu zabytków nieruchomości i ruchomych do rejestru zabytków, - upowszechnianie wśród właścicieli zabytków i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad estetyki i profilaktyki konserwatorskiej, obowiązujących przepisów, procedur,
EDUKACJA I POPULARYZACJA WIEDZY O REGIONALNYM DZIEDZICTWIE KULTUROWYM	- popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnego rzemiosła, sztuki kulinarnej i tradycyjnego rękodzieł, - wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promujących, przewodników, książek, albumów) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy, - edukacja i popularyzacja wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym dzieci i młodzieży poprzez wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do edukacji szkolnej i przedszkolnej oraz organizowanie i wspieranie: wystaw, warsztatów, konkursów, wycieczek plenerowych dla dzieci i młodzieży, - realizacja zadań w zakresie edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem samorządowych instytucji kultury: Gminnego Ośrodka Kultury, bibliotek gminnych, - wprowadzenie do kalendarza większej liczby imprez kulturalnych, mających na celu promowanie walorów dziedzictwa kulturowego regionu,

PRIORYTET IV: WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA ROZWOJU SPOŁECZNO – GOSPODARCZEGO REGIONU,

KIERUNKI DZIAŁAŃ:	ZADANIA:
PROMOCJA REGIONALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	- utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej, - opracowanie materiałów promocyjnych zawierających kalendarz imprez sportowo – rekreacyjno – kulturowych, odbywających się na terenie Gminy Stryszów,

	- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb turystycznych poprzez umieszczanie tablic informacyjnych opisujących historię zabytków przy: obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych i nieruchomych oraz innych najcenniejszych obiektach zabytkowych Gminy Stryszów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków, - organizowanie imprez plenerowych promujących gminny zasób zabytków, - publikowanie materiałów reklamowych i turystycznych opisujących istniejące zabytki w Gminie Stryszów, - opracowywanie i aktualizacja już istniejących map zabytków Gminy, jako atrakcyjnej graficznej formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich najcenniejszych elementów dziedzictwa kulturowego, - kontynuowanie działań zmierzających do powstawania nowych i aktualizacji już istniejących szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego,
--	--

10. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami.

Zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Stryszów na lata 2016 - 2019 realizowane będą przy pomocy następujących instrumentów:

PRAWNYCH:

- kwestie związane z ochroną dziedzictwa kulturowego uwzględniane będą w ramach aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sołectw Gminy Stryszów,
- dokonywana będzie realizacja decyzji wydanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- gmina we współpracy z właścicielami i użytkownikami zabytków, realizowała będzie działania związane z objęciem zabytków ochroną prawną, m.in. poprzez wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych,

FINANSOWYCH:

- ochrona zabytków będzie realizowana – w miarę możliwości budżetowych gminy – za pomocą finansowania prac konserwatorskich, remontowych i/lub adaptacyjnych, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w stosunku do obiektów zabytkowych, których gmina jest (lub stanie się) właścicielem,
- w ramach realizacji niniejszego Programu wykorzystywane będą fundusze z programów krajowych i unijnych – zakłada się aplikowanie o środki z funduszy państwa, województwa, powiatu i Unii Europejskiej.

SPOŁECZNYCH:

- przeprowadzanie działań edukacyjnych i promocyjnych, zogniskowanych wokół tematyki dziedzictwa kulturowego (podnoszenie społecznej świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz wrażliwości w tymże zakresie, promocja zabytków),
- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- współpraca z organizacjami społecznymi,
- współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych

KONTROLNYCH:

- przeprowadzanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków – na bieżąco, w miarę diagnozowanych potrzeb oraz zmian dotyczących zasobów lub otoczenia obiektów zabytkowych,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego,
- monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu,

KOORDYNACYJNYCH:

- realizacja programu odbywać się będzie przy współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków, lokalnymi placówkami kultury oraz z organizacjami pozarządowymi, działającymi w zakresie kultury, ochrony i opieki nad obiektami zabytkowymi,
- ochrona i opieka nad zabytkami odbywać się będzie poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisanych w krajowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych dokumentach strategicznych.

10. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami sporządzany jest na okres 4 lat. Na mocy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 87 ust. 5 na Wójcie Gminy Stryszów spoczywa obowiązek sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji niniejszego Programu i przedłożenia go Radzie Gminy Stryszów. W myśl art. 87 ust. 6 wskazane zostało, iż sprawozdanie z realizacji Programu powinno zostać przekazane do wiadomości wojewódzkiego konserwatora zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji Programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań.

Dla oceny realizacji Programu proponowane są następujące wskaźniki:

- zestawienie wydatków z budżetu Gminy Stryszów na ochronę, edukację i promocję dotyczącą dziedzictwa kulturowego,
- liczba podjętych działań i projektów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego,
- liczba obiektów poddanych pracom rewaloryzacyjnym, konserwatorskim,
- liczba wniosków o wpis i uzyskanych wpisów do rejestru zabytków ruchomych i nieruchomych,
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- liczba opracowanych wydawnictw, w tym: folderów promocyjnych, opracowań historycznych, przewodników, książek, albumów związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego,
- liczba zorganizowanych imprez, konkursów, wystaw, warsztatów, pokazów związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego,
- liczba zaktualizowanych i nowych szlaków turystycznych,

11. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Ustawowy obowiązek¹⁴⁹ utrzymania zabytków we właściwym stanie, co wiąże się m. in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego lub trwałego zarządu.

¹⁴⁹ Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r....op. cit. rozdział 7.

W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

W rozdziale numer 11 zaprezentowane zostały możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy, poprzez wskazanie potencjalnych źródeł funduszy na ten cel. Ze względu na specyfikę zagadnienia oraz zmienność otoczenia, dla każdego przedsięwzięcia należy brać pod uwagę aktualne możliwości pozyskania środków. Należy jednak podkreślić, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

BUDŻET PAŃSTWA

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁵⁰

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania realizacji zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami pozostają środki z budżetu państwa, będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne programy. Pośród ogłaszanych programów najistotniejsze, w kontekście ochrony i opieki nad zabytkami w Gminie Stryszów są programy pn.. „Dziedzictwo kulturowe” i „Rozwój infrastruktury kultury”, w ramach, których można uzyskać wsparcie finansowe w zakresie określonych priorytetów.

➤ Program pn. „Dziedzictwo kulturowe”

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program ten składa się z następujących priorytetów¹⁵¹:

Priorytet 1 – Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a także udostępnienie ich na cele publiczne.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie:

- prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do realizacji w roku udzielenia dotacji,

¹⁵⁰ Informacje zawarte w opracowaniu potencjalnych źródeł finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy Stryszów w ramach środków z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zostały pozyskane ze strony internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w zakładce Finanse w: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finanse.php>, data odczytu: 16.06.2015 r. oraz z Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, załącznik... op. cit., w rozdziale IX. Źródła finansowania Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 – 2017, str. 144-145.

¹⁵¹ Zaprezentowane zostały wybrane priorytety, istotne dla polityki ochrony i opieki nad zabytkami w Gminie Stryszów.

- prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

O dofinansowanie w ramach priorytetu „Ochrona zabytków” mogą ubiegać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. Wykluczone z możliwości pozyskania dofinansowania w ramach tego priorytetu są: państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, a także inne podmioty¹⁵².

W pierwszej kolejności wsparcie finansowe otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze, szczególny nacisk kładziony jest na dofinansowanie projektów uwzględniających rolę zabytków w rozwoju turystyki. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Priorytet 3 – Kultura ludowa¹⁵³

Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk w szeroko pojętej kulturze ludowej (ochrona materialnej i niematerialnej spuścizny kultury ludowej).

W ramach projektu można ubiegać się o dofinansowanie:

- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii,
- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji i jak najszerszego udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej – w tym sztuki, rękodzieła i rzemiosła, gwary i języka regionalnego, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości i obyczajowości,
- publikacji książkowych w zakresie dziedzictwa kultury ludowej,
- zadań z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej realizowanej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagającej lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji,
- zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów, szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego,

¹⁵² o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie i opiece nad zabytkami.

¹⁵³ W 2015 roku realizowany był priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna”, do zadań dofinansowanych w ramach tego priorytetu dołączone zostały przedsięwzięcia z zakresu kultury tradycyjnej.

- działań o charakterze artystycznym, użytkowym inspirowanym tradycyjną twórczością ludową.

O dofinansowanie w ramach priorytetu „Kultura ludowa” ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego),
- organizacje pozarządowe,
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Priorytet 5 – Ochrona zabytków archeologicznych

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o najważniejszą zasadę dla ochrony dziedzictwa kulturowego, zasadę zrównoważonego rozwoju. Zasada ta dopuszcza inwazyjne metody badawcze tylko w ostateczności, gdy zabytek (stanowisko archeologiczne) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie w wyniku działań człowieka lub oddziaływania przyrody.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami: badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowania wraz z obowiązkową publikacją książkową wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Podmiotami prawa polskiego, upoważnionymi do wnioskowania o wsparcie finansowe są:

- samorządowe instytucje kultury,
- państwowe instytucje kultury,
- organizacje pozarządowe,
- publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie,
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Priorytet 6 – Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą: organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, a także uczelnie publiczne.

➤ **Program pn. „Rozwój infrastruktury kultury”**

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Priorytet 1 – Infrastruktura kultury

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

W ramach priorytetu dofinansowane zostaną zadania w zakresie: poprawy stanu infrastruktury kultury (w celu: zwiększenia dostępu do oferty kulturalnej oraz podniesienia jej atrakcyjności), działań przyczyniających się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowania się do standardów europejskich, wzrostu konkurencyjności podmiotu, wzmocnienia działalności o charakterze ponadregionalnym oraz wzmocnienia infrastruktury podmiotów realizujących działania w zakresie edukacji kulturalnej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu „Infrastruktura kultury” mogą ubiegać się: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem: domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury), państwowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Priorytet 3 – Infrastruktura domów kultury

Celem priorytetu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.

O dofinansowanie w ramach priorytetu „Infrastruktura domów kultury” ubiegać mogą się:

1. domy kultury, ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki posiadające status samorządowej instytucji kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego),
2. jednostki samorządu terytorialnego – wyłącznie jako organy prowadzące dla podmiotów, o których mowa w pkt 1.

Podane informacje zawierają jedynie wiadomości ogólne (o charakterze informacyjnym) dotyczące programów i priorytetów realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W celu uzyskania wsparcia finansowego na konkretne zadanie należy dotrzeć

do dokumentów programowych, które są sporządzane na każdy rok budżetowy. Warunki naboru wniosków o uzyskanie wsparcia finansowego, w ramach określonego priorytetu, zostają zdefiniowane w regulaminach priorytetów. Regulaminy te określają m. in. rodzaje kwalifikujących się zadań, uprawnienia wnioskodawcy, termin i tryb naboru wniosków, wymogi formalne i finansowe dla zadania, itd.. Wszelkie informacje uzyskać można na stronie internetowej: <http://www.mkidn.gov.pl/> w zakładce Finanse.

Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Środki finansowe z budżetu państwa, w części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Małopolskiego Konserwatora Zabytków przeznaczone są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie województwa małopolskiego¹⁵⁴, będących w złym stanie technicznym, a posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe. Zgodnie z regulaminem prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków ze środków Małopolskiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, wnioskodawca¹⁵⁵ może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku¹⁵⁶:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenia w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
9. odtworzenia lub uzupełnienia tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeśli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,

¹⁵⁴ z wyłączeniem administracyjnego obszaru miasta Kraków

¹⁵⁵ właściciel lub posiadacz zabytku

¹⁵⁶ Regulamin finansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków ze środków Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie

12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
14. uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku i ogrodu,
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7 – 15.
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości¹⁵⁷:

- do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac lub robót, jeśli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych¹⁵⁸,
- do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac lub robót w przypadku, jeśli stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku¹⁵⁹.

Warunkiem ubiegania się wnioskodawcy o wsparcie finansowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpis obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków województwa małopolskiego. Należy zaznaczyć, iż Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków nie udziela wsparcia finansowego na zadania finansowane z innych publicznych środków.

Podane informacje zawierają jedynie wiadomości ogólne, szczegółowe informacje i zasady dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na dany rok budżetowy, można znaleźć na stronie internetowej:

<http://www.wuoz.malopolska.pl/>

¹⁵⁷ Tamże.

¹⁵⁸ Konieczność załączenia do wniosku o przyznanie dotacji celowej, składanego przez wnioskodawcę, dokumentu sporządzonego przez przedstawiciela Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, potwierdzającego te przesłanki.

¹⁵⁹ Tamże.

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE¹⁶⁰

Konkurs pn. „Ochrona zabytków Małopolski”

Uchwała Nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. określa zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Województwa Małopolskiego. Wspominana uchwała stanowi regulamin konkursu „Ochrona zabytków Małopolski”, obowiązujący dla wnioskodawców ubiegających się o dotację z budżetu województwa. Wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na terenie Województwa Małopolskiego, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz znajdujące się w złym stanie technicznym.

Dotacja z budżetu Województwa Małopolskiego może zostać udzielona na zadania obejmujące:

- przedsięwzięcia, które polegają na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy najwartościowszych – z punktu widzenia znaczenia dziedzictwa kulturowego oraz wartości historycznej, artystycznej lub naukowej – zabytkach nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, będących: układami urbanistycznymi, ruralistycznymi z zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami dawnego przemysłu, zabytkowymi cmentarzami, miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne,
- prace restauratorskie i konserwatorskie przy zabytkach ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, w szczególności: wybitnych dzieł dawnej sztuki (np. polichromii, rzeźb, malarstwa sztalugowego, ołtarzy, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej oraz wytworów techniki charakterystycznych dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwoju cywilizacji,
- badania konserwatorskie lub architektoniczne substancji zabytkowej.

W pierwszej kolejności dotacje z budżetu Województwa Małopolskiego powinny zostać przyznane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy unikatowych zabytkach Małopolski: wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego

¹⁶⁰ Informacje zawarte w opracowaniu potencjalnych źródeł finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy Stryszów w ramach współpracy z Samorządem Województwa Małopolskiego, zostały pozyskane ze strony internetowej Województwa Małopolskiego, w zakładce Kultura, w: <http://malopolskie.pl/Kultura/Informacje/> data odczytu: 16.06.2015 r. oraz z Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, załącznik... op. cit., w rozdziale IX. Źródła finansowania Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 – 2017, str. 146.

i Naturalnego UNESCO, uznanych za pomnik historii, włączonych do parku kulturowego oraz najwartościowszych – z punktu widzenia znaczenia dziedzictwa kulturowego oraz wartości historycznej, artystycznej lub naukowej – obiektów w skali kraju i regionu z pośród wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Dotacja może stanowić 60% ogółu nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane, jednakże istnieje możliwość uzyskania dotacji w wysokości nawet 100% nakładów - w szczególnych przypadkach, przy uzasadnieniu zaistniałej potrzeby. Jednocześnie wnioskowana kwota dotacji nie może przekroczyć 200 000 złotych. Podstawą udzielenia dotacji jest wniosek o dotację zawierający projekt prac lub robót budowlanych przy zabytku, który może zostać złożony przez właścicielem lub posiadaczem zabytku¹⁶¹.

Konkurs pn. „Kapliczka”

Województwo Małopolskie w 2009-2010 i 2014-2015 roku, doceniając wartość zabytkowych kapliczek, będących wspaniałym przykładem małej architektury sakralnej, przeprowadzał kolejne edycje konkursu pn. „Kapliczka”, którego celem jest wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy przydrożnych kapliczkach, położonych na terenie województwa. Według regulaminu konkursu, kapliczki, przy których będą wykonywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane nie muszą figurować w rejestrze zabytków województwa małopolskiego, ale powinny charakteryzować się wartościami artystycznymi i historycznymi.

Zakres prac, będących podmiotem wniosku, powinien obejmować kompleksową konserwację lub restaurację zabytkowej kapliczki wraz z zagospodarowaniem otoczenia. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkowej kapliczce, dotyczyć może następujących prac:

- osuszania i wykonania izolacji przeciwwilgociowej,
- stabilizacji konstrukcyjnej,
- odtworzenia części składowych kapliczki,
- zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji kapliczki,
- uporządkowania i zagospodarowania bezpośredniego otoczenia kapliczki,
- zakupu materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy kapliczce,

¹⁶¹ Uchwałą nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego.

- wykonania tabliczki pamiątkowej informującej o udzieleniu dotacji z budżetu Województwa Małopolskiego,
- wykonania dokumentacji powykonawczej.

W 2009 i 2014 roku Gminie Stryszów udało się pozyskać środki finansowe w ramach konkursu pn. „Kapliczka” na prace konserwatorskie i restauratorskie przy dwóch kapliczkach położonych na terenie Gminy. W 2015 roku, pomimo starań jednostek samorządu terytorialnego Gminy Stryszów, środków finansowych w ramach kolejnej edycji konkursu nie udało się pozyskać. W przypadku ogłoszenia następnych edycji konkursu, Gmina podejmie wszelkie działania zmierzające do pozyskania środków finansowych na prace i roboty budowlane przy najcenniejszych kapliczkach położonych na terenie Gminy Stryszów.

Konkursy pn. „Małopolska Gościnna” i „Mecenat Małopolski”

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, wskazuje finansowania działań w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego. Prognozowane finansowanie w latach 2014 - 2017, dla konkursów przeznaczonych do współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, pn. „Małopolska Gościnna” i „Mecenat Małopolski” wynosi 4 200 000 zł¹⁶² rocznie¹⁶³.

➤ Konkurs pn. „Małopolska Gościnna”

Województwo Małopolskie w ramach rozwoju promocji i zróżnicowania oferty turystycznej, dokonuje wsparcia inicjatyw podmiotów działających w sektorze turystyki w regionie poprzez coroczny otwarty konkurs ofert z dziedziny turystyki.

Konkurs ma na celu wyłonienie najlepszych ofert i zlecenie podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego realizację zadań publicznych Województwa Małopolskiego w dziedzinie turystyki, dotyczących rozwoju, aktywizacji i promocji kluczowych produktów turystycznych Małopolski. Wsparcie w ramach konkursu przeznaczone będzie na projekty z zakresu rozwoju, aktywizacji i promocji kluczowych produktów turystycznych oraz oferty turystyczne w regionie. Realizacja zadań w ramach konkursu powinna prowadzić do

- podniesienia konkurencyjności oferty turystycznej regionu,
- poprawy standardów infrastruktury turystycznej i bezpieczeństwa osób korzystających ze szlaków i tras turystycznych,
- wzmocnienia działań promujących ofertę turystyczną regionu,

¹⁶² Orientacyjna prognoza na jeden rok budżetowy dla dwóch konkursów pn. „Małopolska Gościnna” i „Mecenat Małopolski”.

¹⁶³ Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, załącznik... op. cit., str. 150.

- dywersyfikacji ruchu turystycznego w regionie.

➤ **Konkurs pn. „Mecenat Małopolski”¹⁶⁴**

W ramach mecenatu nad działalnością kulturalną, Samorząd Województwa Małopolskiego udziela finansowego wsparcia na realizację zadań o charakterze przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych realizowanych przez podmioty nienależące do sektora finansów publicznych i nie działające w celu osiągnięcia zysku.

Celem konkursu jest ochrona wartości małopolskiego (regionalnego i lokalnego) dziedzictwa kulturowego oraz wzbogacenie oferty kulturalnej w regionie poprzez wsparcie finansowe projektów o dużych walorach artystycznych, promocyjnych, edukacyjnych i integracyjnych regionu, wyrażających jego różnorodność kulturową, aktywizującą mieszkańców i turystów. Dodatkowo Samorząd Województwa Małopolskiego udziela wsparcia dla kreowania i realizowania markowych regionalnych projektów kulturalnych o randze ponadlokalnej oraz wyraźnych walorach prorozwojowych i promujących województwo, wskazując na jego potencjał artystyczny i zasoby dziedzictwa kulturowego.

Poprzez konkurs ofert wspierane będą zadania:

- rozwijające kompetencje kulturowe społeczeństwa, promujące i tworzące warunki sprzyjające rozwojowi talentów, kształtowaniu postaw obywatelskich, edukacji kulturalnej i wychowaniu przez sztukę, kreujące programy edukacyjne w celu upowszechniania wiedzy oraz pobudzania zainteresowania historią regionu i jego dziedzictwem,
- chroniące niematerialne dziedzictwo kulturowe, wzmacniające tożsamość regionalną opartą o walory autentycznego dziedzictwa, utrzymujące tożsamość lokalną i regionalną, szczególnie poprzez wspieranie folkloru i działalności zespołów folklorystycznych, wspierające projekty związane z wyrobem produktów tradycyjnych i promocją ginących zawodów,
- promujące dzieła sztuki i niezależne inicjatywy artystyczne, twórcze oraz obywatelskie w obszarze kultury i sztuki, w tym działania zmierzające do wzrostu świadomości znaczenia sztuki,
- zachowujące i utrwalające w formie cyfrowej zasoby dziedzictwa kulturowego,
- promujące kulturę i tradycję mniejszości narodowych i grup etnicznych zamieszkujących Małopolskę,
- tworzące ambitne formy animacyjne na rzecz międzypokoleniowej aktywizacji społeczności
- upowszechniające tradycje walk o niepodległość i suwerenność RP.

¹⁶⁴ W ramach otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych Województwa Małopolskiego w dziedzinie kultury zorganizowano ponadto konkursy: w 2010 roku – „Chopin w wśród Małopolan”, 2014 -2015 roku – „Mecenat Małopolski plus” i w 2015 roku jest realizowany konkurs – „Małopolska. Nasz Region – Nasza Szansa”.

Dodatkowo Województwo Małopolskie może udzielić wsparcia finansowego obejmującego wydatki na:

- działalność bieżącą i inwestycyjną regionalnych instytucji kultury, w szczególności muzeów, w tym przeznaczonych na konserwację muzealiów,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach przydrożnych lokowanych w pasach przydrożnych dróg wojewódzkich (stanowiących majątek samorządu województwa),
- promocję walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego, m. in. poprzez system Nagród Województwa Małopolskiego oraz promocję turystyczną, m. in. poprzez Małopolski system informacji turystycznej.

Wymienione źródła finansowania z budżetu Województwa Małopolskiego są jedynie wskazówką dla potencjalnych beneficjentów, szczegółowych informacji dotyczących warunków uzyskania wsparcia należy szukać na stronie internetowej: <http://malopolskie.pl/> w zakładce: Kultura.

JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO (POWIAT I GMINA)

Jednostki samorządu terytorialnego – powiatu i gminy mogą udzielić wsparcia finansowego obejmującego wydatki na:

- wspieranie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze gminy/powiatu, w ramach systemu dotacji i ogłaszanych konkursów,
- działalność bieżącą i inwestycyjną dla gminnych i powiatowych instytucji kultury,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy kapliczkach przydrożnych i innych obiektach stanowiących majątek gminy lub powiatu.

Zgodnie z artykułem 81, ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący gminy lub powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77 wyżej wymienionej ustawy, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Należy jednak zwrócić uwagę, iż zgodnie z art. 82, ust. 1 łączna kwota dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać 100%

nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

FUNDUSZE UNIJNE

Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014 – 2020

W ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014 – 2020 wyznaczono **Oś Priorytetową nr 6 pn. „Dziedzictwo Regionalne”**, której głównym celem jest podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności w oparciu o zasoby dziedzictwa regionalnego.

W ramach priorytetu inwestycyjnego realizowane będą przedsięwzięcia z zakresu ochrony, rozwoju, udostępniania i promocji zasobów dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), dziedzictwa naturalnego oraz rozwoju zasobów kultury, w szczególności poprzez:

- przeprowadzanie prac konserwatorskich, restauratorskich i prac zabezpieczających przed zniszczeniem oraz robót budowlanych (i robót górniczych w zabytkach kopalnianych), prowadzonych przy zabytkach ruchomych i nieruchomych (wraz z ich otoczeniem) z zastrzeżeniem, iż prace związane z digitalizacją obiektów mogą być realizowane tylko jako część szerszego projektu,
- podejmowanie przedsięwzięć zmierzających do ochrony krajobrazu kulturowego, w tym realizowanych na terenie parków kulturowych i zabytkowych ogrodów,
- udostępnienie dziedzictwa kulturowego poprzez rozwój szlaków kulturowych,
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji gospodarczych i społecznych (m. in. turystycznych, kulturalnych), przy jednoczesnym prowadzeniu działalności pozwalającej na utrzymanie obiektu (tam gdzie jest to zasadne i możliwe),
- realizowanie przedsięwzięć dotyczących modernizacji infrastruktury instytucji kultury, w tym jej wyposażenia w nowe technologie wzmacniające ofertę kulturalną,
- udostępnianie i promocję materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu oraz oferty turystycznej opartej na zasobie tego dziedzictwa, przede wszystkim poprzez realizację projektów kulturalnych (wystaw, festiwali, wydarzeń), artystycznych, interdyscyplinarnych wydarzeń o znaczeniu regionalnym i ponad regionalnym,
- rozbudowę i promocję szlaków turystycznych i rekreacyjnych (m. in. tras rowerowych, biegowych, narciarskich) w powiązaniu z niezbędną infrastrukturą towarzyszącą.

Wśród potencjalnych beneficjentów należy wskazać: jednostki samorządu terytorialnego (ich związki i stowarzyszenia), jednostki organizacyjne jednostek samorządu

terytorialnego (posiadające osobowość prawną), instytucje kultury, partnerów społecznych i gospodarczych (w tym organizacje pozarządowe), kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki, uczelnie, przedsiębiorstwa, administrację rządową, parki naukowe i jednostki naukowe¹⁶⁵.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono **Oś Priorytetową VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury**, Priorytet Inwestycyjny 6 c) Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego, którego celem jest polepszenie dostępności infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu wsparciem objęte zostaną kompleksowe działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, skoncentrowane na ochronie, zachowaniu i udostępnianiu (w tym turystycznym) zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym. Działania obejmą renowację zabytków nieruchomych wraz z ich otoczeniem, konserwację zabytków ruchomych i ich digitalizację. Rozwój zasobów kultury realizowany będzie za pośrednictwem działań zmierzających do zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. Wsparciem finansowym objęte zostaną przedsięwzięcia związane m. in. z przebudową i rozbudową istniejących instytucji kultury i edukacji (w tym, dostosowanie ich do potrzeb osób niepełnosprawnych).

Beneficjentami w ramach priorytetu będą: instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe oraz podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014 – 2020, załącznik nr 1 do Uchwały Nr 240/15 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 4 marca 2015 roku, Kraków marzec 2015 r., str. 127 – 130.

¹⁶⁶ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 –2020, Ministerstwo Infrastruktury i Środowiska, grudzień 2014 rok, w: http://www.mos.gov.pl/g2/big/2015_06/7f765e02b89525f6ea7b9b2c1f0bcb12.pdf, data odczytu: 01.08.2015 r., str. 107-109.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 – Projekt¹⁶⁷

W ramach programu zostało wyszczególnione działanie: **VII. Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich¹⁶⁸**, w ramach którego sformułowano dwa poddziałania, odnoszące się w sposób bezpośredni i pośredni, do problemu ochrony i opieki nad zabytkami:

- Poddziałanie 2: Wspieranie badań i inwestycji związanych z utrzymaniem, odbudową i poprawą stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi, krajobrazu wiejskiego i miejsc o wysokiej wartości przyrodniczej, w tym dotyczące powiązanych aspektów społeczno – gospodarczych oraz środków w zakresie świadomości środowiskowej – zakres: ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego. Wsparcie obejmuje działania mające na celu: odnawianie lub poprawę stanu zabytkowych obiektów budowlanych (służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego) oraz zakup obiektów o charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie i przeznaczeniem ich na cele publiczne. Beneficjentami są gminy i instytucje kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego.
- Poddziałanie 3: Inwestycje w tworzenie, ulepszenie lub rozwijanie podstawowych usług lokalnych dla ludności wiejskiej, w tym rekreacji i kultury oraz powiązanej infrastruktury – poddziałanie realizowane będzie poprzez inwestycje w obiekty pełniące funkcje kulturalne oraz kształtowanie przestrzeni publicznej przez: gminy i instytucje kultury (dla których organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego) w przypadku budowy, przebudowy, modernizacji lub wyposażenia obiektów pełniących funkcje kulturalne oraz gminy w sytuacji kształtowania przestrzeni publicznej.

W ramach programu zostało wyszczególnione działanie : **XIV. Leader¹⁶⁹**, w zakresie którego realizowane będą operacje mające na celu:

- wspieranie kapitału społecznego i partycypacji społeczności lokalnej w realizacji lokalnej strategii rozwoju (LSR),
- zakładanie działalności społecznej i rozwój przedsiębiorczości, z wyłączeniem świadczenia usług rolniczych,
- dywersyfikację źródeł dochodu, w tym tworzenie i rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego,

¹⁶⁷ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. Broszura informacyjna, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, grudzień 2014 r., w: http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/zdjecia/Centrala/konferencje/18_grudnia_2014/Broszura_PROW_2014-2020.pdf, data odczytu: 01.08.2015 r..

¹⁶⁸ Tamże, str. 14 – 17.

¹⁶⁹ Tamże, str. 22 – 24.

- podnoszenie kompetencji osób z obszarów LSR w powiązaniu z zakładaniem działalności gospodarczej, rozwojem przedsiębiorczości lub dywersyfikacją źródeł dochodu,
- podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska, zmian klimatycznych oraz innowacji,
- rozwój produktów lokalnych,
- rozwój rynków zbytu,
- zachowanie dziedzictwa lokalnego,
- rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej,
- rozwój infrastruktury drogowej.

W ramach tego działania sformułowano cztery poddziałania:

- Poddziałanie 1: Wsparcie przygotowawcze – koncentrujące się na wsparciu lokalnych grup działania (LGD) oraz lokalnych społeczności w przygotowaniu Lokalnych Strategii Rozwoju , które będą realizowane w okresie 2014 – 2020, a także utrzymanie potencjału administracyjnego LGD lub jego utworzenie na obszarach dotąd nieobjętych podejściem Leander . beneficjentami tego poddziałania będą w szczególności stowarzyszenia, fundacje lub związki stowarzyszeń.
- Poddziałanie 2: Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność.
- Poddziałanie 3: Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania.
- Poddziałanie 4: Wsparcie na rzecz kosztów bieżących i aktywizacji.

Poddziałania te odnoszą się w sposób bezpośredni i pośredni do zagadnień ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Dla gmin wiejskich szczególnie ważna jest możliwość realizowania tzw. **Małych Projektów** przy współpracy z Lokalnymi Grupami Działania i innymi stowarzyszeniami.

Szczegółowe informacje dotyczące: rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej w ramach budżetu Unii Europejskiej:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014 – 2020 - <http://www.rpo.malopolska.pl/>
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 - <https://www.pois.gov.pl/>

- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 –

<http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>

Należy pamiętać, iż środki publiczne (pochodzące z budżetu: państwa, gminy, powiatu, województwa i Unii Europejskiej) to nie jedyne źródło możliwości finansowania zadań z zakresu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym w Gminie Stryszów. Finanse te mogą pochodzić również ze środków prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych, itp.).

BIBLIOGRAFIA

- AKTY PRAWNE I USTAWY:

1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
3. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 1515).
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015r., poz.199 z późn. zm.).
6. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2013 r., poz. 1409 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2015 r., poz. 1651).
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2015 r., poz. 1774).
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2012 r., poz. 406 z późn. zm.).
10. Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259).
11. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 roku Nr 113, poz. 661).

- DOKUMENTY STRATEGICZNE:

1. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 326, w: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2012.326.01.0001.01.POL.
2. Postanowienie i uchwały II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków z Wenecji w 1964 r., w: <http://www.nid.pl/upload/iblock/15f/15f3d8201c79013f37d81be7c64697f5.pdf>.
3. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>.
4. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, w: <http://bip.mkidn.gov.pl/media/docs/050617nsrk-uzupelnienie.pdf>, załącznik: Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, „PROGRAMY OPERACYJNE”.
5. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, w: http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/polityka_przestrzenna/kpzk/aktualnosci/documents/kpzk2030.pdf.
6. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, Warszawa 2013 r., w: http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf.
7. Tezy do Krajowego Programu Ochrony i Opieki nad Zabytkami, w: <http://www.kobidz.home.pl/pliki/tezy.pdf>.
8. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017, załącznik do Uchwały Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 roku, w: http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20140818Krajowy_Program_Ochrony_Zabytkow_i_Opieki_nad_Zaby.pdf.

9. Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020, załącznik do Uchwały Nr XII/183/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 roku, w: <http://www.malopolskie.pl/Pliki/2011/strategia.pdf>.
10. Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 1315/13 Zarządu Województwa Małopolskiego z dnia 25 października 2013 roku w sprawie przyjęcia projektu Programu Strategicznego Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego wraz z prognozą oddziaływania na środowisko, w: http://www.malopolskie.pl/Pliki/2013/DPCW_uchwa%C5%82a%201315-13_zal.%201.pdf.
11. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego - Tom II Kierunki zagospodarowania przestrzennego, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Środowiska i Ochrony Wsi, Kraków 2003, w: <http://www.malopolskie.pl/Planowanie/Pliki/Plan%20Zagospodarowania%20Przestrzenne%20WM%20-%20tom2.pdf>.
12. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017, załącznik do Uchwały Nr LI/882/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 maja 2014 roku, w: <http://www.malopolskie.pl/Pliki/2014/WPONZ,%20LI.822.14.pdf>.
13. Strategia Powiatu Wadowickiego na lata 2015 – 2020, załącznik do Uchwały Nr XLI/496/2014 Rady Powiatu w Wadowicach z dn. 3 listopada 2014 r., Wadowice, październik 2014 r..
14. Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego – kres obowiązywania wrzesień 2012 r. – wrzesień 2016 r., załącznik do Uchwały Nr XX/246/12 Rady Powiatu w Wadowicach z dn. 10 września 2012 r., w: http://edziennik.malopolska.uw.gov.pl/WDU_K/2012/5163/akt.pdf
15. Kraina Jeziora Mucharskiego. Strategia rozwoju turystyki, Kraków 2013r., w: <http://www.jezioromucharskie.pl/docs/strategia-rozwoju-turystyki-kraina-jeziora-mucharskiego-final-06122013pdf.pdf>.
16. Strategia Zrównoważonego rozwoju Gminy Stryszów na lata 2014-2020, Stryszów, październik 2014 r., Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr XXXIV/276/2014 Rady Gminy w Stryszowie z dnia 8 października 2014 r., w: <http://bip.malopolska.pl/ugstryszow/Article/id,233227.html>.
17. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stryszów. Tekst ujednolicony, Wójt Gminy Stryszów, Stryszów, czerwiec 2015 r., Załącznik do Uchwały Nr VII/54/2015 Rady Gminy w Stryszowie z dnia 22 czerwca 2015 r..
18. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 –2020, Ministerstwo Infrastruktury i Środowiska, grudzień 2014 rok, w: http://www.mos.gov.pl/g2/big/2015_06/7f765e02b89525f6ea7b9b2c1f0bcb12.pdf.
19. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020. Broszura informacyjna, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, grudzień 2014 r., w: http://www.arimr.gov.pl/fileadmin/pliki/zdjecia/Centrala/konferencje/18_grudnia_2014/Brzoszura_PROW_2014-2020.pdf.
20. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Sołectwa LEŚNICA – Uchwała Nr IV/30/2011 Rady Gminy Stryszów z dnia 7 marca 2011r.
21. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Sołectwa STRONIE – Uchwała Nr IV/29/2011 Rady Gminy z dnia 7 marca 2011r.
22. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Sołectwa STRYSZÓW – Uchwała Nr XXX/192/10 Rady Gminy w Stryszowie z dnia 21 maja 2010r
23. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Sołectwa ŁĘKAWICA- Uchwała Nr XXVI/215/2013 Rada Gminy Stryszów z dnia 18 listopada 2013r.

24. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Sołectwa DĄBRÓWKA – Uchwała Nr XXII/138/05 Rady Gminy w Stryśzowie z dnia 30 sierpnia 2005r.
25. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Sołectwa ZAKRZÓW – Uchwała Nr XXII/139/05 Rada Gminy w Stryśzowie z dnia 30 sierpnia 2005r.

- STRONY INTERNETOWE:

1. <http://www.mkidn.gov.pl/>
2. <http://www.wuoz.malopolska.pl/>
3. <http://malopolskie.pl/>
4. <http://www.rpo.malopolska.pl/>
5. <https://www.pois.gov.pl/>
6. <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020>

- OPRACOWANIA KSIĄŻKOWE I INNE:

1. Encyklopedia Stryśzowa i okolic – historia, atrakcje i szlaki turystyczne, zespół redakcyjny: Jolanta Nowak, Piotr Piwowarczyk, Bogdan Radwan, Jan Waćławski, Drukarnia i Wydawnictwo Grafikon, Stryśzów 2015.
2. Wyd. Gminy Stryśzów, pod red. Jana Waćławskiego - Ekomuzeum Stryśzów – Szlak Przydrożnej Modlitwy - folder, Drukarnia i Wydawnictwo Grafikon, Stryśzów 2005.
3. Wyd. Gminy Stryśzów, pod red. Jana Waćławskiego – Gmina Stryśzów - folder, Drukarnia i Wydawnictwo Grafikon, Stryśzów 2005.
4. Gmina Stryśzów : mapa turystyczna, red. Piotr Pietroni ; oprac. graf. Diana Kruszelnicka, tekst, zdjęcia, konsultacje Jan Waćławski, Jolanta Nowak, Piotr Piwowarczyk, wyd. Compass, Kraków 2011.
5. Gminna Ewidencja Zabytków.

Przewodniczący Rady Gminy
Paweł Żmija